

Lőrincz Árpád

MADERSPACH LIVIUS

Egy bánsági bányamérnök Gömörben

R u d a b á n y a

2022

Lőrincz Árpád

MADERSPACH LIVIUS

Egy bánsági bányamérnök Gömörben

Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány
R u d a b á n y a
2022

TISZTELT OLVASÓ!

Több mint egy évtizeddel ezelőtt, amikor kutatni kezdtem a pelsőcardói bánya történetét, sok, addig számomra ismeretlen személyre bukkantam, akik kisebb-nagyobb szerepet játszottak ennek a bányának az életében. A legtöbbjük külföldi volt, de akadt közöttük egy hazai magyar is, *Maderspach Livius*.

Talán éppen azért, mert több helyen is felbukkant a neve a gömöri bányászatban és kohászatban, rögtön felkeltette az érdeklődésemet, és elkezdtem kutatni a tevékenységét. Már akkor elhatároztam, hogy megírom a szakmai életrajzát. Végigolvastam írásait, áttanulmányoztam családi háttérét, és igyekeztem minden hozzáférhető információt összeszedni róla, amit majd felhasználhatok egy róla szóló tanulmány megírásánál.

Most, amikor ez a monográfia elkészült, szeretném általa a szélesebb közönség számára is bemutatni ezt a kiváló szakembert. Mivel nem államférfiről, politikusról, hadvezérről vagy esetleg

művésről van szó, a szakmán kívüliek számára nem annyira ismert a neve. Egy olyan iparágban igyekezett maradandót alkotni, amely sajnos ma – talán méltatlanul – egyre kisebb jelentőséggel bír. A föld- és anyagtudományokról van szó, melyekben *Maderspach Livius* az egyik legjobbnak számított a korabeli Magyarországon.

Nagy segítségemre volt *Maderspach Kinga*, a *Maderspach* család történetének kutatója és „krónikása”, aki rengeteg információval segítette a munkámat. A családi háttér megismerése nélkül nehéz lett volna megérteni *Livius* tevékenységét. Mivel régi bányász-kohász családból származott, szinte meghatározta, hogy ennek a hivatásnak szentelje egész életét. Sok fényképet is kaptam *Maderspach Kingától*, amelyeket felhasználtam a könyvben.

Nagyon sok információt találtam az online térben is, ahol egyre több adat szerepel a bányászatról és a kohászatról, illetve a szakemberekről.

Ajánlom a könyvet azoknak, akiket érdekel ez a két, egymással szoros kapcsolatban álló szakma és a történelem, vagy csak egyszerűen szívesen olvasnak érdekes személyiségekről. Olyanokról, akik „nem igyekeztek megváltani a világot”, csak egyszerűen a mindennapi munkájukat végezték becsületesen, és ezzel alkottak maradandót. Ilyen ember volt *Maderspach Livius* is, aki leginkább az 1880-ban kiadott monográfiájával beírta a nevét a magyarországi bányászat történetébe.

Szeretnék köszönetet mondani mindenkinek, aki segítségemre volt a könyv megírásánál és kiadásánál. Elsősorban *Maderspach Kingának* a sok értékes információért, valamint a szerkesztést végző *Hadobás Sándornak*. Nem feledkezhetek meg a könyv lektorairól, *Gaučík Istvánról* és *Szakáll Sándorról* sem, akiknek külön is köszönöm a munkájukat.

Kecső / Kečovo, 2022. április hó

A szerző

BEVEZETÉS HELYETT

Egy szombati napon, 1840. február 1-én, a bánsági *Ruszkabányán Maderspach Károly* vasgyári igazgató és felesége, *Buchwald Franciska* családjában megszületett egy kisfiú. A házaspárnak ekkor már volt 3 gyermeke, két fiú és egy leány (*János, Viktor, Antónia*), majd később még világra jött *Sándor* is. Az újszülött a kereszttségben a *Livius* nevet kapta, ami eléggé ritka volt már abban az időben is.

Akkor még természetesen senki sem sejtette, hogy éppen a kis *Livius* lesz az, aki folytatni fogja a családi hagyományokat, és mint bányamérnök, egész életében ezt a szép hivatást fogja gyakorolni.

Mert éppen a bányászat és a kohászat volt az a szakma, amely évtizedeken keresztül biztosította a család számára a biztos megélhetést. Már az őseik is mint bányászok települtek át *Tirolból a Bánságba*, mert ott a hosszú török hódoltság alatt a lakosság száma erősen megcsappant. Ezért a pozsareváci béke¹ aláírása után az uralkodó igyekezett a területet idegenből (köztük osztrák és német földről) benépesíteni. Ekkor települt be a szüleivel *Livius* dédapja is, aki azután elismert bányász szakemberként működött később a *Bánságban*. Őt követte a fia, majd az unokája is a szakmában. Ez a folyamat egészen *Liviusig* nem szakadt meg.

---

¹ A pozsareváci béke a *Habsburg Birodalom*, a *Velencei Köztársaság* és az *Oszmán Birodalom* között 1718. július 21-én, *Pozsarevácon* megkötött békeszerződés, mely lezárta a Habsburg–török és a velencei–török háborút. A békekötéssel a történelmi *Magyar Királyság* területén megszűnt a török uralom.

Az ősök mind beírták a nevüket a magyarországi bányászat és kohászat „nagykönyvébe”. Voltak közöttük például kincstári bányahatósági alkalmazottak, bányamérnökök, vasgyári igazgatók, többségük a *Selmeci Bányászati és Kohászati Akadémiát* is elvégezte. *Livius* születésekor az édesapa egy sikeres vasgyár igazgatója volt.

Származása szinte meghatározta, hogy a kis *Livius* is az említett szakma iránt érdeklődjön. Már kiskorától fogva figyelemmel kísérte édesapja tevékenységét a vasgyár szakmai irányításában, valamint kutató- és tervezőmunkájában (világhírű öntöttvas-hidakat tervezett). Gyermekként éli át a 1848-49-es szabadságharcot is, mikor a családja a magyar ügy szolgálatába áll, és fegyvergyártással segíti a szabadságharcot.

Amikor *Világosnál* bekövetkezik az ország tragédiája, a családot is nagy sorscsapás éri. Az édesanyát az osztrák megszállók megtorlásul nyilvánosan megvesszőztetik Ruszkabánya főterén, az édesapa pedig öngyilkos lesz. *Livius* ekkor még csak kilenc éves volt, és két ilyen nagy tragédiát kellett a gyermek lelkének feldolgoznia.

A félárva *Livius*, ahogy felnőtt, folytatja édesapja hivatását. Műszaki, földtani, bányászati és kohászati tanulmányokat folytat *Karlsruhén* és *Selmecbányán*. Az iskola elvégzése után elkezd dolgozni a család egyik vasgyárában. Amikor azonban a szabadságharcban betöltött szerepük miatt a helyi hatóságok és Bécs szinte ellehetetlenítik a vállalatot, a család inkább kiszáll a bányászatból és kohászatból, és megválnak a cégtől.

Livius a családjával, mert közben már családot alapított, elhagyja a *Bánságot*, és elköltözik *Felső-Magyarországra*, ahol ebben az időben a történelmi *Magyarország* bányászatának egyik súlypontja volt. Letelepszik *Gömörben*, *Rozsnyón*.

Aktívan részt vesz a gömöri bányászat és kohászat irányításában és fejlesztésében. Szinte egész életét erre a tevékenységre áldozza. Bányát igazgat, új lelőhelyek után kutat, sőt új bányákat is nyit, és közben sokat publikál. Sorra jelennek meg tudományos

és ismeretterjesztő írásai a különböző szakmai folyóiratokban. Kiad egy szakmonográfiát, amelyet még ma, majdnem 150 évvel a megjelenése után is gyakran idéznek.

Maderspach Livius²

---

² *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Kutató- és vezetői munkája mellett tanulmányokat készít állami megrendelésre is. Hosszú és színvonalas, a bányászatban és kohászatban eltöltött tevékenysége eredményeképpen a megtisztelő bányatanácsosi címet is megszerezte.

Pályafutása utolsó éveiben magas beosztásokban találjuk a krompachi és zólyomi vasgyárakban. Zólyomi évei alatt érte a „nagy háború” befejezése, amikor a monarchia szétesett, és *Zólyom* egy új államalakulat, a *Cseh-Szlovák Köztársaság* része lett.

Livius ekkor már idős volt. Átköltözött *Budapestre*, ahol 81 éves korában, *Rákosliget*en, egy csütörtöki napon, örökre lehunyta a szemét.

Munkás életének egészét a magyarországi bányászatnak és kohászatnak szentelte. Pályafutását a nyersanyagok felkutatásának és hasznosításának, vagyis a bányászatnak és a kohászatnak, valamint a szakmai publikációk készítésének szentelte.

Tevékenységét főképp *Gömörországban*, a történelmi *Magyarország* bányászati szempontból egyik legfontosabb korabeli régiójában élte meg *Maderspach Livius*. Itt kutatott új lelőhelyek után, itt vezetett bányát és kohót, itt írta legjelentősebb tanulmányait és értékes monográfiáját.

Tagadhatatlan, hogy *Maderspach Livius* örökre beírta a nevét a gömöri bányászat történetébe. Elsősorban a pelsőcardói ólom- és cinkbányászatban alkotott maradandót, de a *Rozsnyó* és *Dobsina* környéki vasbányák kutatásából is kivette részét. Ott a helye a legkiválóbb gömöri bányászok, kohászok és geológusok társaságában.

MADERSPACH LIVIUS GYERMEKKORA

Maderspach Livius származása

Maderspach Livius ősei német lovagok voltak a *Rajna* vidékén. A nemes *Mudersbach* család évszázadokon át élt itt, de a harmincéves háború után, amikor a *Német-Római Birodalom* széthullott, a pusztulás elől a család egyik ága *Tirolba* menekült, majd onnan a török uralom utáni nagy betelepítési hullám részeseiként átköltöztek *Magyarországra*³.

Miután 1717-ben véget ért a törökkel vívott háború, visszakerült *Magyarországhoz* a *Temesköz*⁴ is. Mivel a hosszú hódoltság alatt a térség rengeteget szenvedett és nagymértékben elnéptelenedett, kezdetét veszi egy nagy betelepítési program. Ennek részeként sok telepes érkezik német nyelvterületről, többek között *Tirol*⁵ vidékéről is. Egyebek mellett bányászokat is csábítottak, hogy a *Magyarországon* elpusztult bányák újraindításához szükséges tapasztalatot és szakértelmet bebiztosítsák.

A *Maderspach* család, mint bányász szakemberek betelepülésének története részletesen megtalálható *Domonkos László* 2011-ben megjelent könyvében⁶, valamint *Maderspach Kinga* 2005-ben megjelent tanulmányában⁷.

Tirolból még az elsők között érkeznek meg *Georg Maderspacher* és családja is, akinek az egyik fiát *Leonhardnak* hívják. Ők

---

³ MADERSPACH K. 2020.

⁴ A *Temesköz* a *Maros*, a *Tisza* és a *Duna* által közrezárt síkság, melyen a *Temes* folyik keresztül; a *Bánság* síkvidéki része.

⁵ Osztrák tartomány. Székhelye *Innsbruck*.

⁶ DOMONKOS 2011.

⁷ MADERSPACH K. 2005.

már mint bányász szakemberek⁸ települnek át *Tirolból*, hogy a *Bánságban*⁹ újjáélesszék a bányászatot. Hamar beilleszkednek az új hazájukban, és *Leonhard*, aki 1717-ben, háromévesen kerül *Magyarországra*, már fiatal korában a bánsági bányaműveknél dolgozik, jól fizető állásban. Később feleségül veszi *Edelspacher Barbarát*, és a házasságukból hat gyermek – négy lány és két fiú – születik. 1761. július 15-én *Leonhard Maderspachert* kinevezik bányamesterré *Rézbányán*¹⁰. A két fia, az 1757-ben született *Joseph* és az 1759-ben született *Johann* is ígéretes jövő előtt állnak. A fiatalabbik, *Johann*, vagy magyarul *János* (aki elsőként használta ebben a formában a *Maderspach* nevet)¹¹ még többre viszi, mint édesapja. Ő *Oravicán*¹² főbányagondnok lesz, tehát állami tisztviselő. Amikor *Ruszkán* értékes vasérclelőhelyet találnak, ez természetesen *Johann* tudomására jutott, hisz főbányagondnok volt, ezért megbízza két sógorát (mindkettő katonatiszt), hogy derítsék fel a helyet, és siker esetén építsenek hámort.

„... *tervei a ruszakai kutatásokat és hámort illetőleg nem gyümlöcsöztek; a két kiküldött testvér nem szerette a magányos erdei életet, hanem katona létükre idejüket inkább Karánsebesen töltötték az ezred tisztjeivel. Nagyatyám maga nem akart a vállalattal*

---

⁸ A 17. század folyamán a családnak már több nemzedéke a bányáiparban dolgozott, főképpen az akkoriban híres *Schwaz* és *Brixlegg* bányás kohóüzemeiben. – DOMONKOS L. 2011, 14.

⁹ *Bánság*: földrajzi és történelmi terület a *Kárpát-medence* délkeleti részén. Ma három államhoz tartozik: a nagyobbik része a *Kelet-Bánság*, amely *Románia* területén fekszik, a kisebbik részét kitevő *Nyugat-Bánság* a szerbiai *Vajdaság* területén helyezkedik el, illetve egy csekély része *Magyarországon* található, *Csongrád megye* déli részén. A *Bánság* (németül, románul, szerbhorvátul: *Banat*) természetes földrajzi határai délen a *Duna*, nyugaton a *Tisza*, északon a *Maros*, keleten pedig a *Ruszka-havas*, valamint a *Temes* és a *Cserna* folyók völgye a *Déli-Kárpátok* lábainál. Forrás: <https://www.mercuriustour.ro/bansag/>.

¹⁰ *Ma Băița (Románia)*.

¹¹ MADERSPACH K. 2005, 79.

¹² *Ma Oravița (Románia)*.

törődni, mert az ő legnagyobb ambíciója az volt, hogy érvényesüljön, mint tekintélyes állami tisztviselő. Így nem maradt más hátra, mint a hámort a kincstárnak eladni, a mi meg is történt...”¹³

1759-ben János elvégzi a *Selmeci Bányászati Akadémiát*, mint az akadémia 157. végzőse¹⁴.

Ezután megszületik két fia: 1791-ben *Károly* és 1793-ban *Ferenc*. Később, második házasságából 1809-ben született még egy fia, *Lajos*. *Károly* lett azután *Livius* édesapja.

Maderspach Livius édesapja

Maderspach Károly tehát 1791. augusztus 3-án látta meg a napvilágot *Maderspach János* oravicai főbányagondnok és felesége, a módos családból származó *Hofmann Teréz* legidősebb fiaként. A család bányász hagyományaihoz hű marad, és gyerekkorától készül a feladatra. 1808-ban még csak 17 éves, de immár a bánáti bányász üzem alkalmazottja, és megkezdte tanulmányait *Selmecbányán*. Mint akadémista, 1809-től már bányagyakornoki állást is betölt. 1811-ben ott szerepel a neve a *Selmecbányai Bányászati Akadémia* végzősei között az 1077. sorszámmal¹⁵. Az iskola elvégzése után, 1813-ban tanulmányutakra indul; előbb a stájerországi vasgyárakat tanulmányozza, majd következnek a frauenthali sárgaréz-művek, hogy azután 1815-től a bánáti bányász üzem ösztöndíjas gyakornoka legyen. Itt több felelősségteljes programban vesz részt. Harmincéves korára a csiklovabányai¹⁶ társulati kohóüzem vezetője. Minden arra vall, hogy egy nagyon sikeres, jövedelmező állami alkalmazotti (bányatiszti) pálya előtt áll *Maderspach Károly*¹⁷. Mindebben valószínűleg szerepet játszott édesapjának az állami szolgálatban végzett sikeres munkája is.

---

¹³ MADERSPACH L. 1909, 27.

¹⁴ SELMEC 1871, 95.

¹⁵ SELMEC 1871, 119.

¹⁶ Ma *Ciclova Montană (Románia)*.

¹⁷ DOMONKOS 2011, 20.-21.

A ruszkabányai szülői ház¹⁸

Háromnyelvű emléktábla a szülői házon¹⁹

---

¹⁸ Maderspach Kinga gyűjteménye.

¹⁹ Maderspach Kinga gyűjteménye.

Amikor a *Hofmann család* tagjai vadászat közben érdekes köveket találtak, amit odaadtak átvizsgálni *Károlynak*, aki mint kém-lész²⁰ dolgozott *Oravicán*, megállapította, hogy dús ólomércről van szó. Ezek után: „...ezen próbaeredmények következtében maga is elment *Ruszkabányára*, hogy az érc előjvetelét tanulmányozza. Az ott szerzett tapasztalatok arra birták, hogy a kincstári szolgálatból kilépjen és a *Hofmann* testvérekkel együtt nyilvános árverésen megvegye *Ruszkabányát*. Így keletkezett a „*Hofmann Testvérek és Maderspach Károly cég Ruszkabányán*.”²¹

1828-ban megismeri és feleségül veszi *Buchwald Franciskát*; ekkor 39 éves volt, a neje pedig 24.

„*Anyánk maga mondja, hogy ez a házasság nem a heves szerelem folyamánya volt, mert hiszen már mindketten túl voltak a fiatalság szenvedélyén. Anyám lángoló vonzalma és ragaszkodása atyám iránt, annak magas értékében gyökerezett; az a tudat, hogy ő a legnemesebb, legkiválóbb embernek a nevét viselheti, mellette élhet, joga legyen örömeiben, bánatában részt venni, ez tette anyánkat boldoggá*”²²

Mint kitűnő gépész és kohász, már a harmincas években ismertté vált az első magyarországi vonórudas íven függő vasszerkezetű hídja által, melyet ő tervezett és a saját ruszkabányai vasgyárakban készítettek el. „*Az első ilyen vashídját Lugoson, a Csukapatak fölött építette meg 1833-ban. Erről maga Károly írt egy cikket a Tudománytár 1835-ös Vegyes közléseiben. A második hídját 1837-ben 41 méter fesztávolsággal Herkulesfürdőn építette meg*

---

²⁰ Fémkémlészet: Az ércekben levő hasznosítható fémek mennyiségének meghatározását tanító tudomány. A fémkémlészet célja lévén az ércekből vagy más terményekből egyes fémeket külön és tisztán előállítani: okvetetlenül szükséges, hogy a kémlelész a fémek vegyülésének törvényeit és kémiai viszonyait tökéletesen ismerje. (*A Pallas nagy lexikona.*)

²¹ MADERSPACH L.1909, 28-29.

²² U. o., 30. old.

*a Cserna folyó felett. Ez a híd 1838-ban még egy földrengést is kiállt, és minden javítás nélkül 1896-ig használták.*²³

Legismertebb és leghosszabban álló hídja a karánsebesi híd volt.²⁴

Bejelentkezett a *Pestet és Budát összekötő híd* megtervezésére is, de ezt a versenyt végül a *Clark-féle*²⁵ tervezet nyerte.

Kapcsolatban volt, levelezett többek között *Kossuth Lajossal*²⁶ és *Széchenyi Istvánnal*²⁷, aki személyesen is felkereste *Ruszkabánynán*.

A *Hofmann fivérekkel* közösen vezetett vállalatuk sikertörténet volt, egészen 1849-ig. A szabadságharcban betöltött szerepük miatt azonban, annak bukása után, hanyatlás következett be, *Károly* pedig a felesége meggyalázása után önkézével vetett véget az élet-

---

²³ MADERSPACH K. 2020.

²⁴ Ma *Caransebeş (Románia)*.

²⁵ A pest-budai *Lánchíd* tervezője *William Tierney Clark* angol mérnök volt.

²⁶ *Kossuth Lajos (Monok, 1802 – Torino, 1894)* államférfi, a nemzeti függetlenségért, a feudális kiváltságok felszámolásáért és a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott 19. századi küzdelem legnagyobb alakja. A *Batthyány-kormány* pénzügyminisztere, majd annak lemondása után a *Honvédelmi Bizottmány* elnöke. A *Habsburgok* trónfosztása után ideiglenes államfővé, kormányzó-elnökké választották. A szabadságharc bukása után élete végéig emigrációban élt. (*Magyar életrajzi lexikon 1000-1992.*)

²⁷ *Gróf Széchenyi István (Bécs, 1791 – Döbling, 1860)* a 19. század első felében megindult nemzeti liberális reformmozgalom kezdeményezője és legjelentősebb személyisége, az *MTA* alapítója és tagja, másodelnöke. A *Batthyány-kormányban* a közlekedés és a közmunkák minisztere volt. Hazaszeretete, az emberi haladásba vetett hite, harca a haladó reformokért, áldozatkészsége, akaratereje, alkotó szenvedélye, szívós gyakorlati munkássága révén a magyar történelem egyik legnagyobb személyiségévé vált. Legismertebb könyvei, a *Hitel*, a *Világ* és a *Stádium* óriási szerepet játszottak kora szellemi megújításában. (*Magyar életrajzi lexikon 1000-1992.*)

ének. A feleségét Haynau²⁸ titkos parancsára a szabadságharc támogatása miatt Ruszkaányán nyilvánosan megvesszőzték. Így élte meg ezt a tragédiát a kilenc éves Livius:

„Egyszer csak látom apát elsietni a hídon át az ólomvasztó felé; én utána szaladtam és kiáltottam: apa, apa! Erre visszafordult, szigorúan reám nézett, ujjával fenyített és azt mondta: »vissza!« Nem mertem tovább utána menni és hazatértem. Körülbelül egy órára reá hatalmas lövés dördült el, felriasztva a helységet és a munkás népet. Aztán hozták szegény apa összeroncsolt testét. Egy mozsarat vitt az ólomvasztóból sajátkezüleg a Kiskalváriára vagy Mozsárhegyre (Pöllerberg) ahogy később nevezték, megtöltötte ott és maga gyújtotta alá fejét ráfektetve.”²⁹

Maderspach Livius édesanyja

Maderspach Károlyné, leánynevén *Buchwald Franciska* 1804. április 2-án született *Aradon*. Apja, *Buchwald József dr.* lengyel származású orvos volt. *Bécsben*, a kórházban mint segédorvos szolgált, és innen került *Aradra*. Ott megnősült, feleségül vette *Neumann Jozefinát*. A házasságukból 10 gyermek született: 4 lány és 6 fiú, közöttük ötödikként *Franciska*. *Franciska* gyerekkorában sokat segített édesanyjának a háztartásban, nagyon szeretett olvasni, érdekelte a történelem. Azon kívül szépen rajzolt és festett.

---

²⁸ *Báró Julius Jacob von Haynau* (1786–1853) császári-királyi tábornok, *Szatmár* vármegyében gazdálkodó földbirtokos. Neve *Európa-szerte* hírhedtté vált, miután 1849. március 31-én a lombardiai *Bresciában* az osztrák seregek háta mögött kitört felkelést kíméletlenül vérbe fojtotta, ekkor ragadt rá a „*bresciai hiéna*” gúnynév. Később a magyarországi forradalom és szabadságharc megtorlásában játszott szerepéért „véreskezű hóhérként” tekint rá a magyar történelem. (Forrás: *Wikipédia*.)

²⁹ MADERSPACH L. 1909, 30.

Maderspach Károlyné született Buchwald Franciska³⁰

*Maderspach Károly*al nővére, *Amália* esküvőjén ismerkedett meg. 1828-ban kötöttek házasságot. Öt gyerekük született: *János* (1831), *Viktor* (1833), *Antónia* (1837), *Livius* (1840) és *Sándor* (1842).

---

³⁰ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

*Ruszkabányán éltek, ahol férje a Hofmann testvérekkel együtt társ-
tulajdonosa és igazgatója volt a vasgyárnak.*

Maderspach Károly³¹

---

³¹ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Az 1848-as márciusi napok után aktív résztvevője volt a ruszkabányai történéseknek. Neki is köszönhető, hogy a lakosság 600 főből álló nemzetőrséget állított fel, és a vasgyár megállás nélkül gyártotta az ágyúkat és a golyókat. A *Maderspach-ház* lett a központja minden hazafias mozgalomnak, és ez elsősorban az ő érdeme volt. Két fia is részt vett a harcokban. Mindezekért nagy árat kellett fizetnie: amint már említettük, *Haynau* parancsára *Ruszkabányán* nyilvánosan megvesszőzték, és férje emiatt öngyilkos lett.

A tragédia után egyedül maradt gyermekeivel. 1850 és 1854 között *Pesten* laktak a volt *Rosch-féle* házban. *Pestről* *Aradra* költöztek, majd egy kis időre visszatelepültek *Ruszkabányára*. Amikor lánya, *Antónia* és férje, *Wein János* *Budapestre* költöztek, követte őket, és náluk lakott élete végéig. 1880. december 6-án hunyt el.

Maderspach Livius édesapja és a ruszkabányai vasgyár

Négy *Hofmann* testvér (*Antal, Ádám, Ernő és Zakariás*), valamint *Maderspach Károly*, akkor kincstári ellenőr, együtt megalapították a „*Hofmann Testvérek és Maderspach Károly Ruszkabányai Bányatársulatot*”.

Mind az öt gyártulajdonos az igazgatói címet használta, és a vállalat jövedelméből mindannyiuk egyaránt 1/5 részben kapott. A feladatokat megosztották egymás között úgy, hogy *Maderspach Károly* a vaskohászati és gépészeti teendőket kapta, ő vezette a kohóműveket, az öntődéket és a ruszkicai gyárat.

A vállalat terjeszkedésnek indult. A harmincas években megvették a nándorhegyi³² üzemet és a *Ruszka-hegység* északi oldalán levő lunkányi³³ kamarai birtokot, ahol vasércbányát létesítettek, és felépítettek egy nagyolvasztót a hozzá tartozó épületekkel. A nyers-

---

³² Ma *Oțelu Roșu* (Románia).

³³ Ma *Luncani* (Románia).

vasat *Ruszkicára*³⁴ szállították a *Teursu-hágón* át épített 20 kilométer hosszú úton. A ruszkicai olvasztók is nyersvasat termeltek. *Ruszkabányán* és *Nándorhegyen* árucikkeket és öntödei termékeket állítottak elő, ezen kívül ólmot, öntecset³⁵ és ólomötvözetet is gyártottak.

A vállalat kereskedelmi kapcsolatai főleg *Magyarországra*, *Erdélyre* és a dunamenti fejedelemségekre³⁶ terjedtek ki. Ők gyártották és szállították a bukaresti vízvezeték építéséhez az összes öntött csövet.

Az induláskor a már említett galenit³⁷ (ólomérc) kitermelésével és feldolgozásával kezdték a tevékenységüket, és ehhez építették fel a teljes technológiát. A bevétel nagy volt, mert a galenit igen magas arányban tartalmazott ezüstöt is. Amikor azonban a bánya kezdett kimerülni, fokozatosan áttértek a vasérc bányászatára és feldolgozására.

A ruszkicai és a ruszkabányai vasérctelep feltárása után, 1825-ben létesült *Ruszkicán* és *Ruszkabányán* egy nagyolvasztó és egy új hámor. Később korszerűsítették a ruszkicai vasmegmunkáló műhelyt és az öntödét, továbbá üzembe helyeztek egy másik kohót is. Amikor 1830-ban kőszételepet tártak fel a területen, a faszéntüzelésről fokozatosan áttértek a kőszénre.

A vállalat fénykorában egyéb bányatársaságok és bányaművek részvényeit is felvásárolta. 1848-ban hatáskörük már kiterjedt a *Zsil-völgyre*³⁸ is.

1842-ben, az első iparmű-kiállításon ezüstérmét nyertek kiváló termékeikkel. Ekkoriban az ország második legnagyobb vasgyára volt a ruszkabányai üzem.³⁹

---

³⁴ Ma *Rușchița (Románia)*.

³⁵ Öntvény, öntet.

³⁶ *Moldva* és *Havasalföld*.

³⁷ A galenit gyakori szulfidásvány, ólom-szulfid (PbS). Az ólom, illetve az ezüst fontos ércásványa.

³⁸ A *Zsil-völgy* vagy *Petrozsényi-medence* gazdag szételepeiről ismert.

³⁹ MADERSPACH K. 2005, 77.

A társaság, mint már említésre került, a hídépítésben is az élen járt, ami elsősorban *Maderspach Károly* érdeme volt. Nevéhez fűződnek a *Lugoson*⁴⁰ (1833), *Mehádián* (1837) és *Karánsebesen* (1842) épített öntöttvas-hidak, melyek a világ első vonóvasas ívhídjai voltak. A *Pestet* és *Budát* összekötő híd felépítésére kiírt versenyt azonban nem sikerült megnyerniük.

Az 1848/49-es szabadságharcban a vállalat hadianyag-gyártásra rendezkedett be. Mivel a bécsi kormány bizalmatlan volt a magyar érzelmű társulat tulajdonosaival szemben, feloszlatta a nemzetőrséget, be kellett szolgáltatni a fegyvereket és ágyúkat, a vasöntödét pedig katonai felügyelet alá helyezték. 1848/49 telén császári tisztek felügyelete alatt lőszereket és egyéb hadianyagot gyártottak.

Amikor *Bem*⁴¹ 1848. április 17-én bevonult *Karánsebesre*, a társaság vezetése⁴² azonnal egyezkedni kezdett vele a jövőbeni hadianyag-szállításokról. A továbbiakban ezek a vasművek látták el *Bem* hadseregét, valamint *Aradot* és *Szegedet* lőszerrel. A szabadságharc leverése után óriási veszteség érte a bányatársulatot, majd 1849. augusztus 23-án elvesztette agilis igazgatóját, *Maderspach Károlyt* is.

---

⁴⁰ *Ma Lugoj (Románia).*

⁴¹ *Bem József (Tarnów, 1794 – Aleppo, 1850)* lengyel katonatiszt, magyar honvéd tábornok, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kiemelkedő egyénisége. 1848 tavaszán bekapcsolódott a galíciai forradalmi mozgalomba, majd 1849. október 14-én a forradalmi *Bécsnek* ajánlotta fel szolgálatait. A védőrség parancsnokaként irányította a város védelmét. *Bécs* eleste után az ellenséges vonalakon keresztül álruhában *Pozsonyba* érkezett, és a magyar szabadságharc mellé állt. *Kossuth* december 1-én az erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki. *Világos* után *Törökországba* emigrált, belépett a török hadseregbe, mert így remélte a harc folytatását a cári despotizmus ellen. Bensőséges viszonyban volt segédtisztjével, *Petőfi Sándorral*, akinek tehetségét és forradalmi felfogását nagyra becsülte. (Forrás: *Magyar életrajzi lexikon 1000-1992.*)

⁴² *Hofmann Antal* és *Maderspach Károly*.

A szabadságharc bukása után megkezdődött a vállalat hanyatlása. A hatóságok és a bécsi körök rosszindulattal kezelték a társaság minden ügyét. Hiányzott a tetterős *Maderspach Károly* a cég vezetéséből. Fokozatosan eladatták velük egyes vagyონrészeiket, hanyatlott a termelés, a vasércbányák pedig sorban kimerültek.⁴³

Ez a folyamat 1857. szeptember 15-én ért véget, amikor *Maderspach Livius* szavaival:

„1857.szeptember 15-én eladatott a »Hofmann testvérek és Maderspach Károly« cég tulajdonát képező ruszskabányai bánya és kohóbirtok egy consortiumnak, melynek tagjai voltak: Fürstenberg Egon herceg, Chotek Ottó gróf és Haber Lajos báró. A consortium később részvénytársulattá alakult át »Brassói bánya és kohó részvénytársaság« cég alatt. Ma a nándorhegyi gyárral együtt a »Kaláni bánya és kohó részvénytársaság« birtoka.

A ruszskabányai complexushoz tartozott:

2 nagy olvasztó Ruszkiczán, hozzávaló öntödével és műhellyel.

1 nagyolvasztó Lunkányon.

2 hámor Lunkányon.

1 serét-torony Ruszskabánya és Ruszkicza között (szintén apám műve).

1 ólom nagyolvasztó Ruszskabányán.

3 hámor Ruszskabányán.

1 hengermű 3 Jángpesttél Ruszskabányán.

2 hámor Nándorhegyen.

1 hengermű Nándorhegyen.

1 zománcoló műhely Nándorhegyen.

A petrosényi köszénmedence nagyobb része.

A teleki vasércbányák, a melyeken a későbbi kaláni vasgyár alapított.”⁴⁴

---

⁴³ SCHIFF 2003, 297-305.

⁴⁴ MADERSPACH L.1909, 53.

A ruszkicai vasgyár egy későbbi képeslapon⁴⁵

A ruszkabányai vasművek – egy későbbi felvételen⁴⁶

A vállalat végleges eladásával *Maderspach Livius* életében is végérvényesen lezárult egy jelentős korszak. Ha a történelem ke-

---

⁴⁵ Forrás: <https://primariaruscamontana.ro/galerie-de-imagini/>.

⁴⁶ Forrás: <http://diasporatm.ro/regijovilag/Regijovilag2016-2.pdf>.

rekei másképpen forogtak volna, és az eleinte nagyon sikeres cég a család tulajdonában marad, talán egész életében itt munkálkodott volna. A történelemben azonban nincs „ha”. A gyár megszűnt, *Liviusnak* pedig új állást kellett keresnie, amely biztos megélhetési forrást nyújt számára. A sors *Felső-Magyarországra, Gömör megyébe* vezette, hogy tovább folytassa azokat a tevékenységeket, melyek olyan híressé tették a családot: a bányászatot és a kohászatot.

Maderspach Livius grubenben, a selmeci Bányászati Akadémia hallgatóinak viseletében (1863)⁴⁷

---

⁴⁷ A Soproni Múzeum Központi Bányászati Múzeum gyűjteménye.

MADERSPACH LIVIUS, MINT CSALÁDFŐ

Maderspach Livius tanulmányai befejezése után, amint hazatért *Selmezbányáról* és munkába állt a *Haczasel-Vaspataki Vasgyárban*, családot alapított. 1864-ben feleségül vette *fülek-kelecsényi Karczag Karolinát*, akinek haláláig 37 évet éltek együtt. *Karolina* 1901. november 2-án *Zólyomban*, ahol akkor éltek, életének 56. évében hosszú, betegség után hunyt el.

*Maderspach Líviusné, szül. fülek-kelecsényi Karczag Karolina*⁴⁸

---

⁴⁸ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Házasságukból 6 gyermek született, akik közül csak hárman érték meg a felnőttkort.

Az első gyermekük, *Sándor*, 1865. június 11-én jött a világra *Vaspatakon*. 1900. február 6-án, Budapesten hunyt el 35 éves korában; előtte magyar királyi számtisztként⁴⁹ dolgozott *Zólyombrézón*⁵⁰.

*Maderspach Sándor, Maderspach Livius elsőszülött fia*⁵¹

A következő fiuk, *Ferenc (Maderspach Ferenc III.)* 1866. augusztus 3-án született. Ő volt az, „aki később összegyűjtötte és el-

---

⁴⁹ Tisztviselő, aki a bevételek és kiadások rendszeres följegyzésével foglalkozik.

⁵⁰ Ma *Podbrezová* (Szlovákia).

⁵¹ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

kezdte feldolgozni a család történetét, s akit ezért *Maderspach Viktor* lakonikusan csak »bolondnak« nevezett⁵².

Ferenc és annak a fia, *Endre* gyógyszerészek voltak. Később unokája, *Andrea* vitte tovább apja és nagyapja mesterségét. *Ferenc*, aki a leghosszabb kort érte meg *Livius* fiai közül, 1952. december 5-én hunyt el *Budapesten*. Ő volt *Livius* egyetlen gyermeke, aki túlélte édesapját.

*Maderspach Ferenc*⁵³

Harmadikként született *Maderspach Livius* és *Karczag Karolina* egyetlen lánygyermeke, *Ilona* 1870. szeptember 9-én, *Berzé-*

---

⁵² DOMONKOS 2011, 163.

⁵³ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

tén. A család ekkor már *Gömörben* élt. *Ilona* sajnos 8 hónapos korában, 1871. május 10-én meghalt.

Ezután két fiúgyermek következett, de egyikük sem érte el a felnőtt kort. Apjuk után mindkettőnek a *Livius* nevet adták, Az 1872. július 2-án született *Livius Viktor* 3 évet, míg az 1877. február 28-án világra jött *Livius* másfél évet élt csupán.

*Maderspach Dénes*⁵⁴

Utolsóként szintén egy fiú, *Dénes* látta meg a napvilágot 1884. december 24-én, *Miskolcon*. Tanulmányait *Budapesten* és *Gölnicbányán*⁵⁵, az *Állami Fémipari Szakiskolában*⁵⁶ végezte. Az iskola

---

⁵⁴ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

⁵⁵ Ma *Gelnica (Szlovákia)*.

⁵⁶ A *Gölnicbányai Állami Fémipari Szakiskolát* 1893-ban alapította a kereskedelemügyi miniszter, a folytonos válságokkal küszködő helyi ipar

elvégezése után számtisztként dolgozott *Zólyomban*, az *Unió Le-
mezgyárban*, ahol édesapja is működött ebben az időben. *Dénes*
1915. február 18-án hunyt el *Zólyomban*⁵⁷. Nőtlen volt.

Maderspach Liviust egész élete folyamán végig kísérték a csa-
ládi tragédiák. Hat gyermeke közül öt fiatalon elhunyt, és 37 évi
házasság után elveszítette a feleségét is.

*Maderspach Dénes népviseletben*⁵⁸

---

mentésére szakképzett alkalmas munkástörzs nevelése céljából a
város, *Szepes megye* és a kassai kereskedelmi és iparkamara részvéte-
lével. (VÍG 1932, 392.)

⁵⁷ *Ma Zvolen (Szlovákia)*.

⁵⁸ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Maderspach Lívius és felesége, Karczag Karolina⁵⁹

---

⁵⁹ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

MADERSPACH LIVIUS, MINT BÁNYAMÉRNÖK

Abban, hogy *Maderspach Livius* a bányamérnöki hivatást választotta, nincs semmi meglepő. Családjának élete szinte egybefonódott a vasgyártással, a vasiparral. Már gyermekkorra is bányák és kohók között telt el. A családi hagyományokat követve *Livius* is a föld mélyének kutatását, az ércek kitermelését és a fémek előállítását választotta hivatásul.

Tanulmányait is tudatosan ennek a célnak az elérése érdekében folytatta. Középiskoláit a bécsi⁶⁰ és a gráci⁶¹ reáliskolában végezte. Felsőfokú képezését 1856-tól *Karlsruhéban*⁶² és *Selmecbányán* szerezte. A *Selmeci Bányászati Akadémián* 1861-1862-ben tanult, mint vendéghallgató.⁶³

Fokozatosan végezte geológiai, bányászati és kohászati tanulmányait, amelyek eredményeként sokoldalú föld- és anyagtudományi szakember vált belőle. Választott hivatásához egész élete folyamán hű maradt, hosszú pályafutása alatt mindig ezen a téren munkálkodott, magas szinten.

---

⁶⁰ *Wien (Ausztria).*

⁶¹ *Graz (Ausztria).*

⁶² *Polytechnische Schule Karlsruhe (Németország).*

⁶³ „Vendégek alatt az akadémián levő oly egyének értetnek, kik további kiképezetésük tekintetéből, vagy mint a tudomány barátai, egy vagy több tantárgyat hallgatni kívánnak. Mint vendégek az akadémiái igazgatóságnál tett előleges jelentés következtében csak önálló egyének és oly fiatal emberek vétetnek fel, kik erre szülőik vagy gyámjuk törvényes felhatalmazását képesek előmutatni.” (FALLER 1871, 77.)

Maderspach Lívius⁶⁴ bányász díszegyenruhában

---

⁶⁴ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Maderspach Livius a Haczasel–Vaspataki Vasgyár élén

Tanulmányai befejezése után a friss bányamérnök hazatért a *Bánságba*, és 1863-tól a család tulajdonában lévő *Haczasel–Vaspataki Vasgyárban* kezdett dolgozni. Szavai szerint „*ezt a vasgyárat édesapja és a család csak úgy mellékesen tartotta fenn*”.

A *Haczasel–Vaspataki Vasgyárban* sógora, *Wein János*⁶⁵ helyére lépett, aki éppen akkor hagyta el az üzemet. A vasgyár főképpen romániai exportra termelt, azonban az oda beözönlő angol vassal nem bírta a versenyt, 1866-ban csődbe jutott és megszűnt. „*Vaspatakot megvette gróf Lónyai, Haczasel megmaradt János bátyámnak. Victor (id. Maderspach) Kendeffy Samuval egyetemben megkezdte a malomvízi, később petrozsényi és azután egyedül az iszkronyi faüzletet, én pedig családommal elköltöztem először Budapestre, azután Gömörbe.*” – olvashatjuk *Maderspach Livius* könyvében⁶⁶.

---

⁶⁵ *Wein János* (*Németbogsány*, 1829. – Budapest, 1908.) bányamérnök, a budapesti vízvezeték-hálózat egyik tervezője és megalkotója, a budapesti *Vízművek* első igazgatója. A *Nemzetőrség* tagjaként részt vett a szabadságharcban. 1848 őszén elkezdte tanulmányait a selmecebányai bányászati akadémián, azonban amikor *Görgey* hadserege átvonult a városon, beállt honvédek, és tüzerként végigküzdötte a szabadságharcot. A világosi fegyverletétel után, mely közlegényként érte, feltűnés nélkül visszatért *Selmecebányára*, és befejezte tanulmányait. Főiskolai éve alatt összebarátkozott diáktársával, *Maderspach Viktorral*, és e barátság révén 1853-ban *Ruszkabányára* került a *Maderspach-vállalat*-hoz bányamérnökként. 1855-ben feleségül vette *Viktor* és *Livius* húgát, *Antóniát*. Miután a ruszkabányai gyárat tulajdonosai eladták, a szintén a család tulajdonában lévő *Haczasel–Vaspataki Vasgyárat* vezette, de a vállalkozás nem volt sikeres, így gazdálkodásba kezdett, és 1861-től elvállalta *Hunyad vármegye* mérnöki állását is. 1866-ban *Budára* költözött, betársult a pesti „*Chór & Wein*” nyomdába. Később a *Budapesti Vízművek* megalapítója és első igazgatója lett. (Forrás: *Wikipédia*.)

⁶⁶ MADERSPACH L. 1909, 53.

*Wein János, Maderspach Livius sógora és üzlettársa*⁶⁷

A *Haczasel-Vaspataki vasgyár* megszűnése után *Maderspach Livius* életében igen jelentős változás állt be. Búcsút intett szülőföldjének, a *Bánságnak*, és rövid budapesti kitérőt követően családjával együtt *Felső-Magyarországon, Gömörben* telepedett le.⁶⁸

Mint bányász, aki szakmájáért rajongott, nagyon jó döntést hozott. A gömöri régió ebben az időben, a 19. század utolsó harmadában az akkori *Magyarország* egyik legjelentősebb bányászati és kohászati régiója volt, főleg a vasipart és a vasgyártást illetően.⁶⁹

---

⁶⁷ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Wein_J%C3%A1nos.

⁶⁸ Ekkor már nős volt, és megvolt két fia Sándor és Ferenc.

⁶⁹ *Gömör* nyersanyagkészletei össztársadalmi szempontból is figyelemre méltóak voltak. Az 1899. évben például 204.690,9 tonna nyersvasat állítottak elő az itt kitermelt ércekből, ami a magyarországi vasgyártás

Maderspach Livius Diósgyőrben

A kincstári tulajdonban lévő *Diósgyőr – Hámori Vasmű* 1867-re már nem volt tovább fejleszhető, elavult berendezései, rossz gyártási profilja és kedvezőtlen elhelyezkedése⁷⁰ miatt. Ezért a kiegyezés után felállított új magyar kormánynak a vasmű végleges megszüntetéséről vagy áttelepítéséről kellett döntést hoznia. A pénzügyminiszter (akinek hatáskörébe tartozott a bányászat és a kohászat) megbízta *Gränzenstein Gusztáv* miniszteri osztályfőnököt és *Péch Antal*⁷¹ pénzügyminiszteri titkárt, hogy készítsenek tervet a diósgyőri vaskohászat jövőjével kapcsolatban. *Péch Antal* májusra átfogó javaslatot dolgozott ki egy új vasgyár létesítésére. A terv magában foglalta a vasműhöz tartozó bányák részletes felmérését is, mely szerint a vasgyár vasércel való ellátásához a kincstár rendelkezésére állnak vasbányák *Rozsnyó* mellett *Rudnán*, *Nadabulán* és *Csucsomban* 195.945 négyszögöl terjedelemben, közvetlenül a vasút mellett, valamint a *Rudabányán* és *Telekesen* lévő vasérctelep, melyekből nagyon jó minőségű vasúti síneket lehet majd gyártani. Ha a vasútvonal kiépül *Rozsnyó* és *Rudabá-*

45,3%-át tette ki. Joggal nevezték tehát *Gömört* a „*vas és acél megyéjé*”-nek. (BATTA 2006, 13-42.)

⁷⁰ A vasgyár a szűk hámori völgyben volt található.

⁷¹ *Péch Antal* (1822 – 1895) bányamérnök, szakíró, az MTA levelező tagja. A selmecbányai bányászati akadémián tanult, 1842-ben kincstári szolgálatba lépett a selmecbányai zúzóműveknél. Ezután dolgozott *Csehországban* majd a porosz *Rajna-vidéken*. 1863-ban visszatért *Magyarországra*, 1867-ben állami szolgálatba lépett, és mint pénzügyi - nisztériumi titkár, majd osztálytanácsos a kincstári vas- és bányaművek fejlesztésén munkálkodott. Nevéhez fűződik a diósgyőri vasgyár építése, a zsil-völgyi kincstári szénbányászat kezdeményezése és a vajdahunyadi vasgyár terveinek első kidolgozása. 1873-tól nyugalomba vonulásáig (1889) a selmecbányai bányakerület igazgatója. A 19. sz. második felének egyik legjelentősebb magyar bányamérnöke. Nagy érdemei vannak a magyar bányászati szaknyelv megteremtésében, a bányatérképezés terén és a bányászattörténet művelésében. (Forrás: *Magyar életrajzi lexikon 1000-1990.*)

nya felé, akkor kis költséggel szállítható ezekről a telepekről a diósgyőri vasolvasztóhoz a jó minőségű vasérc. E terv alapján *Lónyay pénzügyminiszter*⁷² rendeletére megkezdődött *Diósgyőrben* egy új vasmű építése, amely évente 200.000 bécsi mázsa⁷³ vasúti sín gyártására lesz alkalmas.

A minisztérium a tervezéshez és az építkezéshez kijelölte a felelős személyeket is. A gyárhoz tartozó vasércbányák vezetésével *Madersach Livius*t bízta meg. A szénbányászat a társaságon belül önálló maradt *Ivacskovics Mátyás* bányagazgató vezetésével⁷⁴.

Hogy *Maderspach Livius* mikor lépett hivatalba, s egyáltalán elfoglalta-e azt ténylegesen, és meddig maradt e funkcióban, egyelőre nem sikerült kideríteni. Ha betöltötte ezt a tisztséget, akkor valószínűleg *Miskolcon* volt a székhelye, és innen irányította a diósgyőri vasmű vasércbányáit. Egy biztos, hogy néhány éven belül 1871-ben már *Berzétén* volt bányagondnok.

Maderspach Livius a berzétéi Schlosser vasgyárban

Amikor megérkezett *Gömörbe*, első állomáshelye a *Rozsnyó*⁷⁵ melletti berzétéi⁷⁶ *Schlosser-féle* vasgyár volt, ahol 1871-ben kapott állást, mint bányagondnok. Később, 1873-tól már igazgatóhelyettes. Gyors hivatali emelkedése szakmai rátermettségének a bizonyítéka.

---

⁷² *Lónyay Menyhért*, gróf (1822-1884) politikus. A *Szemere-kormány* pénzügyi államtitkára, a szabadságharc után emigrációban élt, ahonnan 1850-ben tért haza. 1867 és 1870 között pénzügyminiszter az *Andrássy-kormányban*. Később közös pénzügyminiszter, majd miniszterelnök és honvédelmi miniszter. 1861-től az *MTA* alelnöke, majd 1871-től elnöke. (Forrás: *Magyar életrajzi lexikon 1000-1990.*)

⁷³ 11.200 tonna.

⁷⁴ KISZELY 1997, 23.

⁷⁵ Ma *Rožňava* (Szlovákia).

⁷⁶ Ma *Brzotín* (Szlovákia).

A *berzétei vasbánya és kohóművek* igazgatója és birtokosa *Schlosser Albert*⁷⁷ volt, aki a gyár igazgatását édesapjától, *Schlosser Károlytól* vette át 1862-ben. *Schlosser* szintén a karlsruhei és a selmecebányai akadémián tanult. Lehet, hogy ez is közrejátszott abban, hogy *Maderspach Livius* a vállalatához ment dolgozni. Valószínűleg ismerték egymást valamelyik oktatási intézményből.

*Volny József*⁷⁸ szerint az üzem nyersvasat gyártott.⁷⁹

Berzéte Rozsnyótól délre néhány kilométerre található település, ahol a bányászatnak és a kohászatnak több száz éves múltja van. 1847-ben a régi vashámorok helyén a *Schlosser Károly* által vezetett társaság alapította a vasgyárat, amelyhez több bánya is tartozott egyebek mellett *Rozsnyón*, *Csucsomban*⁸⁰, *Nadabulán*, *Veszverésen*⁸¹, *Bisztrón*⁸² és *Váralján*⁸³. A bányászatban és a kohá-

---

⁷⁷ *Schlosser Albert* született *Rozsnyón* 1838. december 19-én. Apja *Schlosser Károly*, anyja *Prihradny Emma*, egy tekintélyes szepesi család tagja. *Schlosser Albert* elemi és középiskoláit a helybeli intézetekben végezte, s mint vasgyárok és bányaművek tulajdonosának egyetlen fia, a karlsruhei, leobeni és selmecebányai akadémiákon folytatta s fejezte be tanulmányait. 1862-ben átvette a berzétei vasgyár igazgatását, 2 év múlva megnősült, feleségül vette *Kalmár József* szepesváraljai birtokos leányát, *Leontint*. *Schlosser Albert* szüleinek halála után, 1881-ben felhagyva a vasiparral, a berzétei vasgyárat eladta gróf *Andrássy Manónak*. *Rozsnyóra* költözött, s kizárólag a közügyeknek szentelte működését. Elhunyt 1896. július 12-én, *Rozsnyón*. – ORAVECZ 1897, 24-26.

⁷⁸ *Volny József* (1819-1878) bányamérnök. Tanulmányait a selmecebányai *Bányászati és Erdészeti Akadémián* végezte. Vaskohászati témájú tanulmányokat írt. Legjelentősebb műve a *Gömör megye bányaipara* című tanulmány (megjelent: Hunfalvy János: *Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása*, Pest, 1867).

⁷⁹ VOLNY 2003, 30.

⁸⁰ Ma *Čučma* (Szlovákia).

⁸¹ Ma *Gemerská Poloma* (Szlovákia).

⁸² Ma *Rožňavské Bystré* (Szlovákia).

⁸³ Ma *Krásnohorské Podhradie* (Szlovákia).

szatban összesen körülbelül 200 embert alkalmaztak különböző beosztásokban.⁸⁴

A berzétei Schlosser-féle vasgyár kemencéje⁸⁵

A berzétei vasgyár elhelyezkedése⁸⁶

Maderspach Livius 1875 végéig maradt a *Schlosser-féle vasgyár* alkalmazásában. Már ezekben az években gazdag kutatói és szakírói tevékenységet folytatott. Megjelent több szakmai tanul-

---

⁸⁴ GUTTMANN 1881, 72.

⁸⁵ *A Rozsnyói Bányászati Múzeum Archívuma.*

⁸⁶ *Második Katonai Felmérés.*

<https://maps.arcanum.com/hu/map/second-survey-hungary/>

mánya és ekkor kezdte írni élete egyik legfontosabb művét, a *Magyarország vasércz-fekhelyei* című monográfiáját.

Ebben az időszakban, míg *Berzétén* dolgozott, született két gyermeke, akik sajnos csak néhány hónapot éltek.

1876-tól *Maderspach Livius*, miután befejezte a tevékenységét a *Schlosser-féle vasgyárban*, mint szabadfoglalkozású bányamérnök kezdett el működni. Sokat publikált, megrendelésre kutatói munkákat vállalt, tanulmányokat készített, és részt vett bányászattal kapcsolatos projektekben is. Ebben az időszakban az üzleti életben is sokat próbálkozott. Saját bányákat üzemeltetett, és például *spódium- (csontszén-) gyárat* is alapított *Miskolcon*. Teljes egészében a saját lábára állt, és sok esetben sikeres is volt. Főképp kutatásai voltak eredményesek, amit bizonyít, hogy egyre sokasodtak a megrendelések, főleg a bányászat terén. Elismerést vívtak ki publikációi is, elég, ha megemlítjük a *Magyarország vasércz-fekhelyei* című könyvét, amely megjelenése után szinte azonnal minden szakember könyvtárában helyet kapott.

Az alábbiakban megemlítem néhány sikeres projektjét ebből az időszakból.

Maderspach Livius rudabányai kutatásai

A 19. század hetvenes éveiben *Maderspach Livius Rudabánya* környékén végzett tudományos célú vizsgálatokat. Ebben az időben *gróf Andrassy Manó*⁸⁷ is kutatott ezen a területen. Hogy a két

---

⁸⁷ *Andrassy Manó, gróf* (1821 – 1891) vasgyáros, ipari úttörő, utazó, az MTA levelező tagja. 1848-ban *Torna vármegye*, 1867–81-ben *Gömör vármegye* főispánja volt. Részt vett az 1848–49-i forradalom- és szabadságharcban, majd ennek bukása után külföldre menekült, és beutazta *Kínát, Indiát*. Azon kevés számú arisztokrata közé tartozott, aki az ipar fejlesztésével gyakorlatilag is foglalkozott. Korszerűsítette sajtómenti vasművei vasércbányászatát és kohászatát. Kezdeményezésére alakult 1868-ban a *Salgótarjáni Vasfinomító Társulat*, amely 1881-ben egyesült a *Rimamurány-völgyi Vasmű Rt.*-vel. *Magyarország* akkor

kutatás kapcsolatban volt-e egymással, az nem bizonyítható, de mint *Hadobás Sándor*⁸⁸ írja:

„Feltehető, hogy Andrássy kapcsolatban állt Maderspachhal (hiszen szegről-végről „földik” voltak), igénybe vette a szakértelmét, és talán kutatási megbízásokat is adott számára. (Az egyik korabeli életrajza megjegyzi, hogy gyakran kérték fel „magánúton” ásványtelepek vizsgálatára, ami feltételezésünket erősíti.)”⁸⁹

Maderspach Livius kutatásai eredményeit és a rudabányai vasérctelep földtani felépítését a bécsi *Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen* című szaklapban ismertette 1876-ban. A tanulmány összefoglalása magyar nyelven megtalálható a *„Rudabánya ércbányászata”* című kiadványban:

„Rámutat, hogy e nagyfontosságú vasérctelep a magyar vasipar fejlesztése érdekében komoly figyelmet érdemel. A bányabirtok túlnyomórészt a diósgyőri vasmű tulajdona, de a veszteséggel dolgozó állami vállalatnak a bánya fejlesztésére nincs lehetősége. Bányabirtokának kiterjedése 15 db bányamérték, összesen 752 640 négyzetöl, Rudabányától Felső- és Alsótelekesig húzódik, de zárt kutatómunkái már ez időben Perkupáig terjednek. A kincstárban kívül gróf Andrássy Manó 1872-től kutatást folytat a területen, s az előfordulás jelentős, még nem adományozott részét zártkutatómunkákkal lefoglalta. Kutatásai Rudabányán, Alsó-és Felsőtelekesen a kincstár bányabirtokának keleti és nyugati szélén helyezkednek el. Az adományozott bányatelkek aránya az előforduláson ekkor 15 kincstári és 7 Andrássy tulajdonát képező volt. Maderspach szerint a vasérc előfordulása az egész lefoglalt területen megtalálható, azonban mélységbeli kiterjedését még nem állapították meg, A kincstár adományozott bányatelkeinek védnevei a kö-

---

legnagyobb nehézipari vállalatának, a *Rimamurányi-Salgótarjáni Vasmű Rt.*-nek igazgatósági tagja volt. 1881-től a rozsnyói kerület szabadelvű párti országgyűlési képviselője. – *Magyar Életrajzi Lexikon.*

⁸⁸ A *Rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum* volt igazgatója, a *Bányászattörténeti Közlemények* felelős szerkesztője.

⁸⁹ HADOBÁS 2010, 175-186.

vetkezők: 1. Péch, 2. Berta, 3. Deák Ferenc, 4. Divald, 5. Szlávy, 6. Splényi, 7. Bruimann, 8. Nep. János, 9. Vilmos, 10. Kerkápolyi, 11. Breuer, 12. Andrássy, 13. Miksa, 14. Gombossy, 15. Lónyay.”⁹⁰

Maderspach Livius az aggteleki Baradla-barlangban

Általánosan ismert tény, hogy a *Baradla-barlang*⁹¹ Vörös-tói bejárata *Münnich Kálmán*⁹² dobsinai bányamérnök érdeme. Az már kevésbé tudott, hogy először *Maderspach Livius*t kérték fel a barlang új bejáratának megtervezésére és kivitelezésére. A *Ma-*

---

⁹⁰ PANTÓ et al. 1957, 102-103.

⁹¹ A *Baradla-Domica-barlangrendszer* (magyarországi részének a neve *Baradla-barlang*) Magyarország legismertebb, évszázadok óta látogatott cseppkőbarlangja.

⁹² *Münnich Kálmán dr.* (jánosvölgyi), (1854-1934). Apja jánosvölgyi *Münnich Adolf* bányaigazgató, anyja *Soltz Berta*. Elemi és középiskolai tanulmányait az iglói evangélikus elemi iskolában, majd gimnáziumában (a 4. osztályt *Miskolcon*) végezte. 1870-1873 között elvégezte a selmecbányai bányászati akadémiát, 1874-ben ugyanez akadémián a vegyészeti tanszék tanársegédje. 1875-ben a szászországi *Freibergbe* ment a bányaadakémiára, ahol vas- és fémkohászatot tanult. 1876 tavaszán tette le *Selmecbányán* az államvizsgát. Még ebben az évben a dobsinai kobaltbányák igazgatójává választották. A későbbi években a szepesi és gömöri bányák nagy részének igazgatására kapott megbízást, majd később a korompai vasgyár bányaigazgatója volt 1895-ig. Időközben saját vállalkozásokat kezdett kőszénbányák nyitásával, majd társbérlet lett a szomolnokai kovandbányánál, valamint a jászói vas-kohó-bérletnél. Igazgatósági tagnak választották meg a régi korompai vasgyárnál. 1895-ben az egyik alapítója és igazgatósági tagja a *Heránadvölgyi Magyar Vasipar Rt.*-nek. Számos társaság, egyesület elnöke, iparvállalatok igazgatósági tagja volt. A bányászat terén elért sikerei elismerésül 1902-ben magyar királyi bányatanácsosi címet kapott. 1877-ben nősült, feleségül vette *Nadler Biancát*.

(A *Magyar Hegy- és Sportmászó Szövetség* honlapja, <http://mhk.szofi.net/csarnok/m/munnichk.htm>.)

gyarországi Kárpát Egyesület⁹³, melynek gondozásában volt akkor a barlang, 1885-ben hozzá fordult, hogy vállalja el az új kijárat elkészítésének bányamérnöki munkálatait. Erről megjelent egy rövid hír is a „*Vasárnapi Ujságban*”⁹⁴.

Az aggteleki barlang érdekében a Kárpát-egylet mindent elkövet, hogy látogatottá és kényelmesen járhatóvá tegye. Az egyletnek egy küldöttsége is járt Trefort miniszternél, ki ezer forint segélyt ajánlott fel a barlang rendbehozási költségeire. A gr. Csáky Albin elnök és Siegmeth Károly titkár vezetése alatt álló küldöttség a pénzügyminiszteriumban is járt, hogy a barlang új kijáráshoz megkívántató bányamérnöki munkálatokhoz Maderspach Livius mérnököt hivatalból kikérje.

A Vasárnapi Ujságban megjelent cikk⁹⁵ Maderspach megbízásáról

A megrendelők meg is kérték a pénzügyminiszter jóváhagyását Maderspach megbízásához. Hogy mégis miért Münnich végezte el ezt a feladatot, nehéz megmondani. Lehettek anyagi, szakmai vagy egyéb okai is a döntésnek. Mindenesetre a munkával végül Münnich Kálmánt bízták meg, aki még abban az évben, 1885-ben ki-mérte az új bejárat helyét. A munkálatokat azonban csak 1889-ben kezdték meg, melyekben Münnichnek egy szintén dobsinai bányamérnök, Benedicty Kálmán volt a segítője. Az áttörésre 1890. március 15-én került sor. A mai napig Münnich-átjárónak nevezik ezt a barlang mélyébe vezető alagutat.⁹⁶

⁹³A Magyarországi Kárpát Egyesület 1873. augusztus 10-én, Ótátrafüreden alakult, és az ország első, a világ hetedik turistaklubja volt, mely rövid időn belül országos jelentőségű szervezetté vált.

⁹⁴A *Vasárnapi Ujság* 1854–1921 között megjelenő képes ismeretterjesztő hetilap volt.

⁹⁵Megjelent 1885. május 31-én a *Vasárnapi Ujság* 22. számában.

⁹⁶GAAL – GRUBER 2014, 380-381.

Bár nem *Maderspach Livius* kapta ezt a megbízást, korábban kétszer is látogatást tett a *Baradlában*. Először 1873. augusztus 6-án a feleségével és a rokonaival, majd 1877. július 24-én a családjával tekintette meg a barlangot.⁹⁷

Maderspach Livius, a dobsinai bányászati viszonyok tanulmányozója

Egy kéziratból, mely az 1893-ban végrehajtott néhány *Rozsnyó* környéki kincstári (állami tulajdonban lévő) bányauzem főbányabejárásának⁹⁸ a jegyzőkönyvét tartalmazza, *Maderspach Livius* további jelentős munkásságáról olvashatunk. A dokumentumot *Hadobás Sándor* 2009-ben és 2010-ben két részben mutatta be a *Bányászattörténeti Közleményekben*.⁹⁹

A jegyzőkönyv szerint a bányajárásra a nadabulai, a rudnai, a rákó-szentandrásai, a dobsinai, a vashegyi és a tiszolci bányákban került sor 1893 októberében, amikor is megvizsgálták az említett üzemek korabeli viszonyait, a főhatóságokkal való kapcsolatait, valamint a felső irányítás módszereit. *Maderspach* a dobsinai ellenőrzés számára készített dokumentumokat; még az 1886. évi főbányabejárás után bízták meg azzal a feladattal, hogy vizsgálja meg az összes dobsinai kincstári bányát és a bányajogosítványok helyzetét. Ebben az időben a kincstár valamennyi dobsinai bányája üzemén kívül volt.

Maderspach jelentése 1887. augusztus 2-án készült el, és később ennek alapján tárgyalta a bizottság a bányák helyzetét. A széles körű tájékozódást igénylő munka elvégzése érdekében sorban meglátogatta az egyes bányákat, összehasonlította a feltalált állapotokat a régi térképekkel, ellenőrizte a kicövekeléseket, jogosítványokat. Ha kellett, felnyitatta a lezárt tárókat. Sorban meg-

---

⁹⁷ HAZSLINSZKY 2004, 57.

⁹⁸ Bányauzem felügyeleti ellenőrzése.

⁹⁹ HADOBÁS 2009, 125-137; HADOBÁS 2010, 79-91.

vizsgálta a *Károly*, a *Steniberg*, a *Fortuna*, a *Lajos Altenberg*, a *Regina*, a *Spreng*, a *Gábor*, a *Neuhoffnung Gotfried*, az *András*, a *Blaudunst József*, a *Johan*, a *Timotheus*, a *Heidinger*, a *Siegmund*, a *Friedfeld*, a *Felix*, a *Zsigmond*, a *Rotherhut* és a *Királymező* nevű bányamezőket. A jelentéssel a bizottság meg volt elégedve, kitűnő segítséget nyújtott munkájukhoz. Ő azonban megbízatása teljes befejezése előtt kérte a feladat alóli felmentését.

A bizottság a főbányabejárás befejezése után arra a megállapításra jutott, hogy először teljesen be kell fejezni a bányák rendezését, és csak utána lehet újra engedélyezni a bányaművelést.

Maderspach Livius a pelsőcardói bányában

A pelsőcardói ólom- és cinkérc-bányával *Maderspach Livius* hosszú évekig kapcsolatban volt. Végzett itt kutatásokat, írt róla több nagyon fontos szakmai cikket és tanulmányt. Egy időszakban aktívan részt vett a bánya irányításában is. Mindez a 19. század hetvenes éveiben történt, amikor a pelsőcardói bányászat súlypontja az ólomércről áthelyeződött a cinkérc termelésére. Ebből nagyon hatékonyan vette ki a részét *Maderspach*.

Saját bevallása szerint egy felkérés eredményeként került a pelsőcardói bánya vezetőségébe: „1874. évben, midőn én még a berzétei vasgyárnál voltam alkalmazva, Markus János¹⁰⁰ és később Szontágh Miksa¹⁰¹ többszöri felkérése folytán néhány hónapig tényleg vezettem a társulat ügyeit, amennyire időm engedte.”¹⁰²

Igazgatói évei alatt kezdtek termelni a cinkércet a bányában, amiről egy rövid hírrel beszámolt a *Bányászati és Kohászati Lapokban* is:

---

¹⁰⁰ A pelsőcardói bányát 1870 és 1875 között üzemeltető társaság igazgatója.

¹⁰¹ A pelsőcardói bányát 1870 és 1875 között üzemeltető társaság fő részvényese.

¹⁰² Megjelent a *Rozsnyói Híradó* 22. számában, 1880. május 30-án.

„*Pelsőcz-Ardóban jelentékeny feltárást eszközölt egy kutató-társulat czing-érczekre. Az érczek harmadlagos mészben fordulnak elő, s a mint mondják, nagyon tartalomdúsak. Az első szállítmány e napokban indult Belgiumba. E sorok írója azon lesz, hogy megszerezvén a kellő adatokat, részletesebb tudósítást adhasson e társulat előmenetelei és az érczek előfordulásáról.*”¹⁰³

Kétségtelen, hogy elévülhetetlen érdemei voltak abban, hogy *Pelsőcardón* az ólomérc kimerülése után a cinkérczeket kezdték el termelni. A továbbiakban így vall erről a korszakáról a *Rozsnyói Híradóban*:

„*Kétszer rándultam le Ardóra, életveszélylyel megjártam az aknának nevezett lyukat s hason csúszva és fuldokolva megszemlélvén a gyér előfordulást, legelőször a borzasztó állapotban lévő akna helyreállításához és egy ventilator megszerzéséhez és annak felállításához fogtam. Látván azonban, hogy a társulat részvényesei bányakönyvileg előjegyeztenek nincsenek, látva a bérkönyv rendtelenségét és hogy a kivetett költségek rendes befolyására számítani nem lehet és így az egész bányauzem terhe reám hárámolna, lemondtam az igazgatóságról.*”¹⁰⁴

A cikk további részében említi, hogy ezután 1875-ben és 1876-ban huzamosabb ideig utazásokkal töltötte az idejét, és amikor hazatért, a bányának már új tulajdonosa volt *Reichmann Sámuel*¹⁰⁵ személyében. Dicséri *Reichmann*t, mint erélyes bányavállalkozót, akinek sokat köszönhet az ardói bánya. *Maderspach* együttműködött vele, nem csak *Pelsőcardón*, hanem például a szuhafői szén felkutatásában is.

A *Reichmann Sámuel* nevével fémjelzett időszakban *Maderspach* ismét részt vett a bánya irányításában. Még tulajdonosi részt

---

¹⁰³ A hír 1875-ben jelent meg a *Bányászati és Kohászati Lapok* 1. számában.

¹⁰⁴ Megjelent a *Rozsnyói Híradó* 22. számában, 1880. május 30-án.

¹⁰⁵ Porosz bányavállalkozó, aki 1876-tól a pelsőcardói bánya tulajdonosa volt.

is szerzett a társaságban, melytől csak 1879-ben vált meg, amikor részesedését eladta a *Georg von Giesche'sche Erben* (*Georg Giesche örökösei*)¹⁰⁶ cégnek, melynek székhelye *Boroszlóban*¹⁰⁷ (*Breslau*) volt.

Amellett, hogy aktív szerepet vállalt a pelsőcardói bányászatban, a későbbiek folyamán sokat publikált erről a bányáról és az ércelőfordulásról. Elsőként dolgozta fel és publikálta a lelőhely geológiáját és történetét, úgy magyar, mint német nyelven. Ezek a tanulmányai a későbbiek folyamán alapműnek számítottak a pelsőcardói bányászatról

*A pelsőcardói ólom- és cinkbánya elhelyezkedése*¹⁰⁸

Maderspach pelsőcardói szerepvállalása okozta azt a sajtópolemiciát, amely 1880-ban zajlott le a *Rozsnyón* megjelenő *Rozsnyói Híradó* című hetilap hasábjain. A 20. számhoz csatolt mellékletben, május 16-án megjelent egy kéthasábos cikk „*Pelsőcz és vidéke*” címmel. Szerzőjének a nevét nem ismerjük, egyszerűen csak *I-ként* írta alá a művét.

---

¹⁰⁶ Ez a társaság a 19. század végén és a 20. század elején nagyon jelentős, bányászattal és kohászattal foglalkozó cég volt *Sziléziában*. A nevét egy régi porosz vállalkozóról, *Georg Gieschéről* kapta.

¹⁰⁷ *Ma Wrocław (Lengyelország)*.

¹⁰⁸ *Harmadik Katonai Felmérés*,
<https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000/>.

A cikkben azzal foglalkozik, hogy *Pelsőc* környékén, ahol néhány évvel azelőtt még virágzott a bányaipar és a vasgyártás, már csak két vasgyárban folyik termelés. Ezután tért rá *Pelsőcardó* problémájára. Erős kritikával illette a hazai geológusokat és bányászokat azért, hogy nem vették észre, milyen kincs hever ott a föld felszíne alatt. Miközben úgy-ahogy termelték a szfaleritet, nem ismerték fel, hogy egy másik értékes cinkérc, a smithsonit sokkal nagyobb mértékben fordul elő a lelőhelyen, amit egyszerűen kiszórták a meddőhányókra. Lenézően nyilatkozik a hazai szakemberekről, akik szerinte elképzelhetetlennek tartották, hogy a karsztvidéken dús érc előfordulása lenne lehetséges: „...*beszéltek is az öregek, hogy hosszú időközökön át hol egy, hol más kincskereső neki-neki lelkesedett szerencsét próbálni benne – sikertelen: a tudomány emberei azonban nem tágító bölcs göggel kikacagták a balgákat, kik mészköves vidéken érczet keresnek.*”

Egy hazai kutató, *Szontágh Miksa* próbálta feltárni a pelsőcardói lelőhelyet, de nagyon kevés sikerrel. Ekkor jött egy külföldi, porosz származású szakember, *Reichmann Sámuel*, aki rájött, hogy milyen értékes smithsonit található a bányában, illetve a meddőhányókra kidöntve, és „*ügyes és szerencsés fordulattal egy szép reggel tizenkét ezer frtért a magáévá tette a bányát.*”

Ezután következett a „*mérhetetlen fokú galmaj-láz, mely Görmöregyét és vidékét 1876 utólján, sőt 1877-ben s itt ott még mai napig elárasztotta.*” Mindez azért, mert a porosz vállalkozó nyilatkozatai alapján sokan azt hitték, hogy a vidék mindenütt gazdagon tartalmazza ezt az ásványt. Természetesen csalódnuk kellett, és *Pelsőcardón* kívül nem sikerült jelentős ércesedésre bukkanni. A pelsőcardói érc azonban mind külföldre távozik. A cikk végén jön a csattanó, amikor *Reichmann*t egyenesen spekulánsnak nevezzi: „*Legújabbán az első speculans, hír szerint, 65000 frtért adta el a bányát egy dúsgazdag porosz galmaj-gyárosnak, a ki aztán hozzá is látott szakértelemmel és tőkével nemcsak a bánya rendszeres műveltetéséhez, hanem új, főleg kőszéntelepek kereséséhez.*”

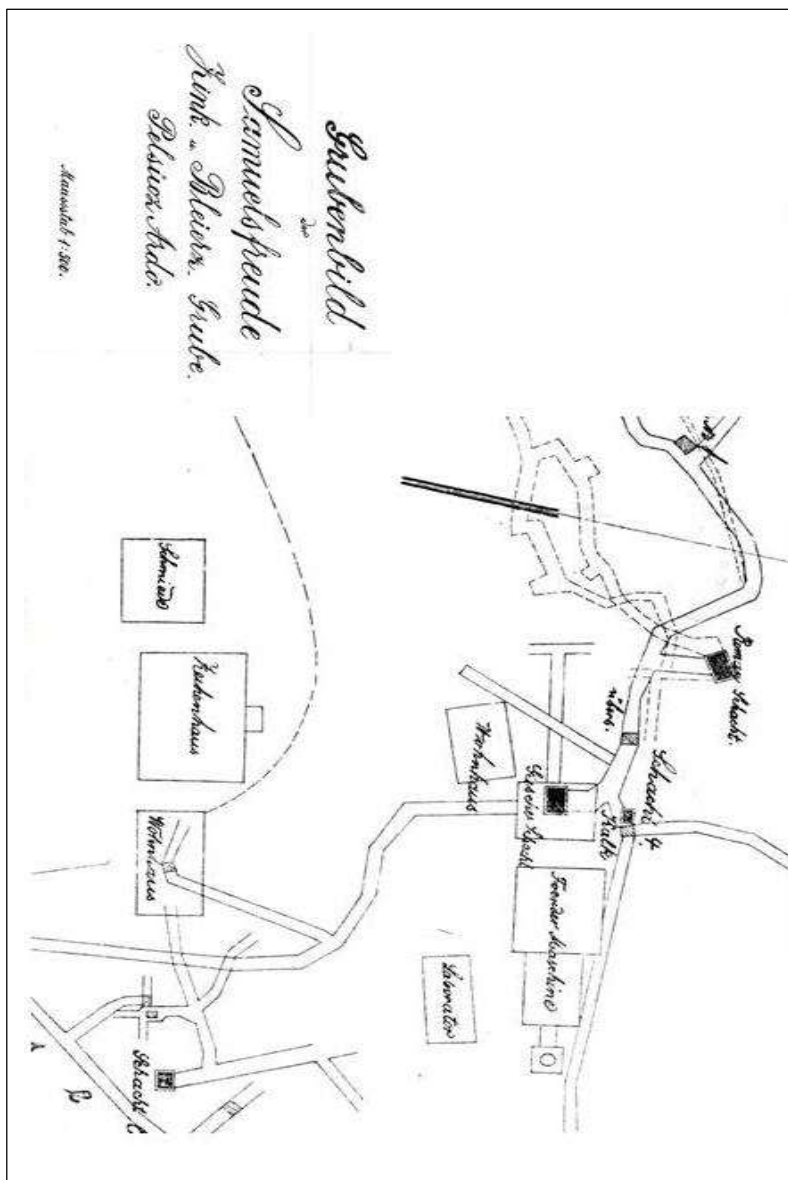
A válasz természetesen nem sokáig váratott magára. Már a 22. számban, május 30-án megjelent egy terjedelmes cáfolat *Maderspach Livius* tollából, egyenesen a lap vezércikkében. Mint írja, szükségesnek tartja a sok hibás adatot helyreigazítani, de „*Mielőtt azonban ezt tenném, sajnálattal bár, de őszintén ki kell mondanom, hogy az ily féle, egyes személyeket érintő, a tárgynak valódi fejlődését mellőző, hibás adatokon alapuló „monogafia” vagy mint –I mondja historia, egészen helytelen, és legjobb lett volna, ha szerző e tekintetben »katonának« fel nem csap.*”

Maderspach kétségbe vonja a szerző kompetenciáját arra, hogy a pelsőcardói bányáról szakszerűen nyilatkozzon. A továbbiakban részletesen próbálja cáfolni „I” minden állítását. Sorban megemlíti mindazokat a szakembereket, akik a történelem folyamán kutattak és bányásztak *Pelsőcardón*. Védelmébe veszi a geológusokat is, szerinte egyáltalán nem igaz, hogy nem vették észre a smithsonit jelenlétét a lelőhelyen. Többek között kiemeli a saját szerepét is abban, hogy *Pelsőcardón* már jóval a poroszok megérkezése előtt elkezdődött a cinkérc bányászata. Hogy miként jutott a porosz *Reichmann Sámuel* kezére a bánya, azt nem akarja taglalni, mert mint írja, amikor a tulajdonosváltásra került a sor, ő éppen huzamosabb ideig nem tartózkodott itthon. Ezután még antiszemizmussal is megvádolta a szerzőt, aki izraelita *Reichmannról* ír a cikkében: „*őszinte meggyőződésem szerint Reichmann Sámuel új teljes elismerést érdemelt, nem pedig azt a furcsán hangzó Istóczy-féle¹⁰⁹ »izraelita« előczímet, melylyel cikkiró illeti; kár, hogy az én nevem elé oda nem tette a róm. kath., vagy Szontagh neve elé a ref. vagy evang. címet.*”

A továbbiakban folytatja a szerző állításainak a cáfolatát, védve a döntések helyességét, melyek a bánya külföldi befektetők kezére jutását eredményezte.

---

¹⁰⁹ *Istóczy Győző* (1842–1915) ügyvéd, politikus. Országgyűlési képviselőként egy kisebb csoport élén antiszemita nézetekkel lépett fel a parlamentben és a sajtóban.

A pelsőcardói bánya alaprajza a külszíni épületekkel

„Hogy honnan veszi czikkíró azon vakmerőséget, minden biztos és pontos adatok nélkül ilyen alaptalan híreket a nyilvánosság elé hozni, – azt teljességgel nem értem; mi legyen a cél az ilyen egyoldalú, az irigység vagy bosszú által diktált legendáknak és históriáknak közzétételénél? Magyarország valódi érdeke azt kívánja, hogy mentül sűrűbben jöjjenek hozzánk a külföldi pénzes iparvállalkozók és kötelességük őket ebbeli szándékukban minden módon elősegíteni, nem pedig működésüket legkisebb részben is gátolni. Ajánlom a czikkírónak ezen »korszerű és messzevágó tárgyat« csendes figyelmébe venni; egyszersmind kijelentem, hogy semmiféle további polémiába e tárgyban nem bocsátkozom.”

Maderspach Livius ezzel a saját részéről lezártnak tekintette a vitát. Nem úgy azonban „I”. A *Rozsnyói Híradó* következő két számában¹¹⁰ foggal-körömmel tovább próbálta védelmezni az igazát, nem sok sikerrel. Míg *Maderspach* szakszerűen vitázott, addig az újságíró több esetben felkészületlenül vette fel a kesztyűt. Mivel nem volt bányász szakember, sokszor csak azért kritizálta *Maderspachot*, hogy nem tekinti őt egyenrangú ellenfélnek, és sokszor leckézteti a tudósítót.

Maderspach Livius a Hernádvölgyi Magyar Vasipar Részvénytársaságban

1897-ben a bányamérnök *Maderspach* életében nagy változás állt be. Az eddigi többé-kevésbé „szabadúszó” elvállalta a „*Hernádvölgyi Magyar Vasipar Részvénytársaság*” bányauzem-vezetői funkcióját.

A társaság, mely elsősorban a krompachi¹¹¹ vasgyár által volt ismert, több bányával is rendelkezett, főleg a gölnicbányai¹¹² és a

---

¹¹⁰ A *Rozsnyói Híradó* 1880. június 20-án megjelent 25. és 1880. június 26-án megjelent 26. számában

¹¹¹ Ma *Krompachy (Szlovákia)*.

¹¹² Ma *Gelnica (Szlovákia)*.

szalánki¹¹³ régióban. Ezeknek a bányáknak az irányítását vállalta el *Maderspach*.

A térség bányászatát az előző évszázadokban a rézérc-termelés jellemezte, amely azonban a 19. század második felében egyre inkább visszaesett. A *Krompachhernádi Vasmű* társulat, mely a *Gölnicbánya* és *Szalánk* környéki bányákat üzemeltette, 1895-ben egy új társaság, a *Hernádvölgyi Magyar Vasipar Rt.* tulajdonába ment át, mely a réztermelés helyett a vasgyártásra specializálódott. Ez az új társaság rövid időn belül nagy befektetésekbe kezdett a vasiparban. *Krompachon* rövid időn belül felépítették az akkori *Magyarország* egyik legnagyobb vasművét. Az új létesítményben német tőke is részt vállalt, és igyekeztek a legmodernebb korabeli technológiát megvalósítani a vasgyártásban. A projekt 60–70 ezer tonna nyersvas és mintegy 50 ezer tonna késztermék gyártásával számolt. A vasmű korszerűsítése mellett a bányászat fejlesztése is hangsúlyos volt, főleg 1898 után.

Ebbe a rohamosan fejlődő vállalatba lépett be *Maderspach Livius* 1897-ben, mint a társaság bányáinak üzemvezetője. A vasércbányák elsősorban *Gölnicbánya* és *Szalánk* környékén összpontosultak, de például *Helcmanóc*¹¹⁴, *Krompach*, *Folkmár*, *Ószelec*¹¹⁵ környékén, sőt még *Kárpátalján* is voltak bányái a vasgyárnak. A bányauzemek erőteljes fejlesztése főleg 1897-98-ban vette kezdetét, amikor már *Maderspach Livius* volt az üzemvezető.

A fejlesztés elsősorban a szalánki, a helcmanóci és a folkmári bányákat érintette, a gölnicbányait a társaság egyelőre tartalékban hagyta. A fő cél a krompachi vasmű ércellátásának biztosítása volt, a mellékesen kitermelt réz hasznosításával együtt. A rezet a vasércből el kellett távolítani, hogy ne rontsa a nyersvas értékét¹¹⁶.

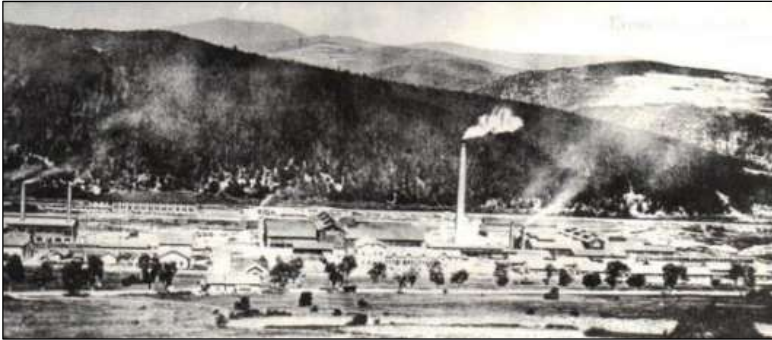
---

¹¹³ Ma *Slovinky* (Szlovákia).

¹¹⁴ Ma *Helcmanovce* (Szlovákia).

¹¹⁵ Ma *Hozelec* (Szlovákia).

¹¹⁶ MARKOVIČ 1970, 90.

*A krompachi vasmű a 20. század elején*¹¹⁷

Nem könnyű kihívásnak állt elébe *Maderspach*, mikor elvállalta ezt a komoly szaktudást igénylő feladatot. Az elvárások nagyok, s talán túlzottak is voltak. Felépült *Magyarország* akkori legnagyobb vasműve, és az ő feladata lett az üzem folyamatos nyersanyag-ellátása. De mindig szerette a szakmai kihívásokat, talán éppen azért is vállalta el ezt a funkciót. Hogy milyen mértékű volt az irányítása alatt folyó a bányászati tevékenység, arról a „*Magyar Bánya-kalauz*” 1900-ban megjelent 5. kötetében olvashatunk. Az itt megjelent adatok szerint abban az évben a társaság bányáiban kitermeltek 110.021 t vasércet és 121 t rézércet, amiből elkészült 43.800 t nyersvas és 38.800 tonna hengeráru. Ez a teljesítmény 778 bányamunkás nevéhez fűződik; *Maderspach Livius* mellett a bányaművelés irányításában részt vettek *Blette Jakab* és *Papp Aurél* bányamérnökök, *Klein Mór* gépészmérnök és *Paczér András* bányatiszt.¹¹⁸

1898-ban *Szalánkon* vette kezdetét a bányák modernizációja és a központi ércdúsító működése, de már az előző évben, 1897-ben folyt a fejlesztés a *Gölnicbánya* melletti *Klippbergi bányában*, ahol jó minőségű sziderit volt található. Ekkor elkészült a szállító-

---

¹¹⁷ FURMANIK 2012, 15-20.

¹¹⁸ DÉRY 1900, 83.

rendszer, mely összekötötte a bányákat a krompachi vasgyárral. Két kötélpálya épült, az egyik a szalánki bányából 5200 méter, a másik pedig *Folkmárról* 3590 méter hosszban vezetett a krompachi vasműbe.

A szalánki bányüzem a századfordulón korabeli képeslapon

Még mielőtt beköszöntött volna az új évszázad, az óriási (sokszor talán meggondolatlan) befektetések pénzügyi válságot okoztak, és a társaság csődközeli helyzetbe került. Mentőövet a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság*¹¹⁹ nyújtott számá-

---

¹¹⁹ A *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.* 1881-ben alakult a gömöri vasiparosok kezdeményezésére. A cég több, addig is sikeres, vasgyártással foglalkozó cég fúziójából jött létre, mely fokozatosan az egyik legnagyobb vállalata lett az iparágak az akkori *Magyarországon*. Az igazgatótanács tagjai között volt több híres pénzügyi szakember, neves politikus és több arisztokrata is, például miniszterelnöki kinevezéséig *gróf Tisza István* volt a *RIMA* igazgatótanácsának az elnöke. Részt vett a vállalat vezetésében *gróf Andrássy Géza* (*Andrássy Manó fia*) is. 1900 után a magyarországi vasércbányászat és vasgyártás legnagyobb vállalata lett. Fokozatosan, különféle pénzügyi manőverekkel

ra, mely 1899-ben felvásárolta a *Hernádvölgyi Vasipar* összes részvényét, és egyúttal kiegyenlítette valamennyi kötelezettségét is, s így egyedüli tulajdonosává vált a cégnek. A tőkeerős új befektető meghagyta a vállalat régi elnevezését, és tovább folytatta a befektetéseket is.¹²⁰ Az 1900. évi *Magyar Bánya-kalauz* azonban már előrevetíti a hamarosan beálló személyi változásokat is: „A *Hernádvölgyi Magyar Vasipar-részvény-társaság* részvényei legnagyobb részének birtokosa 1900 február hó óta a *Rimamurány-Salgó-Tarjáni vasmű részvény-társaság* Budapesten. Az igazgatás újjászervezése folyamatban van.”¹²¹ 1901-ben a vállalat irányításába azután új emberek kerültek, akik között már nem található *Maderspach Livius*.

Itt-tartózkodása alatt legkisebb fia, *Dénes* a *Gölnicbányai Átlami Fémipari Szakiskolában* tanult.

Maderspach Livius bányatanácsos

1899-ben *Maderspach Livius* óriási szakmai elismerésben részesült. A pénzügyminiszter, *Lukács László*¹²² javaslatára jogot szerzett a bányatanácsosi cím használatára. Az 1899. június 14-én tartott kormányülés jegyzőkönyve szerint:

„A pénzügyminiszter úr bejelenti, hogy *Ő Felségéhez* felterjesztéseket szándékozik intézni: ...*Maderspach Livius* magán bányamérnök részére a bányatanácsosi cím adományozása iránt.”¹²³

---

felvásárolták a környék kisebb, vasiparral foglalkozó vállalatait, melyek formálisan önállóak maradtak, de a valóságban a *RIMA* gyakorolta fölöttük az ellenőrzést. Az első világháború kitörése előtt a cégnek már mintegy 15.000 alkalmazottja volt. (Forrás: *Wikipédia.*) – *KOČIŠ* 1990, 15.

¹²⁰ JANČURA – PATERA 2017, 79-80.

¹²¹ DÉRY 1900, 83

¹²² *Lukács László* (1850–1932) politikus, 1895. jan. 15-től 1905. jún. 18-ig pénzügyminiszter.

¹²³ www.eleveltar.hu

A javaslatot a kormány tudomásul vette. Ezután *Maderspach Livius* megkapta, és élete végéig használta ezt az elismerő címet, amit a pénzügyminiszter javaslatára az uralkodó adományozott az elismert szakembereknek:

„*Bányatanácsos (Bergrath) a VII-dik fizetési osztálynak megfelelő állásban levő bányászati akadémiai tanár, bányakincstári tisztviselő, vagy a bányászat terén szerzett érdemekért ezen címmel kitüntetett szakember.*”¹²⁴

Mivel *Maderspach* nem volt sem tanár az akadémián, sem kincstári alkalmazásban levő tisztviselő, egyértelműen kimagasló szakmai tevékenységével érdemelte ki ezt a kitüntető címet. Valószínűleg közrejátszottak benne a kincstári megrendelésekre végzett munkái, a bányavállalatoknál betöltött vezető beosztásai és természetesen kutató és publikációs tevékenysége is.

Maderspach Livius a zólyomi Unió vaslemezgyárban

1901-től *Maderspach Livius*t már a *Zólyomi Unió Vaslemezgyár* vezetésében találjuk. A *Hernádvölgyi Vasműhöz* hasonlóan 1900 februárjától az *Unió* is a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság* tulajdonába ment át, és az új vezetésben helyet kapott *Maderspach Livius* is, pénztáros minőségben. Maradt tehát a *Rima* kötelékében, csak a cégóriás egy másik üzemében kapott felelősségteljes állást.

A *Zólyomi Unió Vaslemezgyár* 1871-ben jött létre osztrák tőke bevonásával, bécsi¹²⁵ székhellyel, mint „*Cs. kir. szabad vas- és lemezgyári társulat »Union« Bécsben*”¹²⁶. A következő évben, 1872-ben már meg is indult a termelés az üzemben. A legfontosabb indokok, amiért a bécsi befektető ide telepítette a gyárat, a következők voltak: a vasút közelsége, elégséges vízienergia, nagy

---

¹²⁴ SZŐKE 1903, 21.

¹²⁵ *Wien (Ausztria)*.

¹²⁶ GUTTMANN 1881, 9.

menyiségű fa és szénbánya a közeli *Badin* községben. Az olcsó munkaerő is fontos szerepet játszott a gyár telephelyének kiválasztásában. Az üzem fokozatosan növekedett, míg 1879-ben 150 alkalmazottja volt¹²⁷, addig 1896-ban már meghaladta az ezret.¹²⁸ 1900-ban, azután, hogy a *Rima* felvásárolta a társaság részvényeit, kizárólagos tulajdonosává vált a cégnek. A társaság 1923-ig működött, amikor a *Rima* eladta a *Vítkovicei Vasműnek* (az akkori *Csehszlovákiában*), mely fokozatosan beszüntette a termelést, és a gyárat bezárta.

*Az Unió Vaslemezgyár Zólyomban*¹²⁹

Maderspach Livius a vállalatnál maradt egészen 1920-ig, majdnem élete végéig. Nem elfelejtendő, hogy ekkor már 80 éves volt. Lehet, hogy még akkor sem vált volna meg állásától, ha nem következnek be azok a mélyreható változások, melyek ekkor meg-

---

¹²⁷ U. o.

¹²⁸ DÉRY 1896, 14.

¹²⁹ My Zvolen, 2016. szeptember 2.

rengették a térséget. Zólyom egy új államalakulat a *Cseh-Szlovák Köztársaság* részévé vált. Ez alatt a 20 év alatt, míg az *Unió* alkalmazottja volt, a felelősségteljes pénztárosi funkciót töltötte be a vállalatnál. Később legkisebb fia *Dénes* is a cég alkalmazásába került számtisztként, egészen az 1915-ben bekövetkezett haláláig. Másik, legidősebb fia *Sándor* a közeli *Zólyombrézón* került alkalmazásba, szintén számtisztként. Zólyomi tartózkodása idején, 1901-ben veszítette el feleségét, majd 1915-ben a fiát, *Dénest*.

Az idősödő Maderspach Livius¹³⁰

---

¹³⁰ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

Hivatali teendői mellett *Maderspach Zólyomban* kivette a részét a város társadalmi életéből is. Az 1913-1914-es években a helyi énekkar vezetőjeként tevékenykedett.¹³¹

Maderspach Liviusnak ez volt az utolsó munkahelye, és tulajdonképpen élete utolsó percéig aktív volt.

---

¹³¹ Az énekkar 1883-ban alakult az *Unió Vasgyár* keretein belül, mint „*Munkás zene-, ének- és olvasó egyesület*”. Az énekkar az *Unió* megszűnte után is fennmaradt *Zólyomban*, és máig működik.
<https://www.zsz.sk/node/5>

MADERSPACH LIVIUS, MINT ÜZLETEMBER

Maderspach Livius elsősorban mint elismert bányász-kohász szakembert és szakírót tartja számon az utókor. Kevesen tudják azonban, hogy mint vállalkozó is jelentős sikereket ért el. Tulajdonosa volt több bányavállalatnak, és résztulajdonnal rendelkezett egy nagy miskolci spódium- (csontszén-) készítő gyárban is.

Természetesen nincs ebben semmi meglepő, hiszen édesapja, *Maderspach Károly* is résztulajdonosa volt a méltán híres „*Hofmann Testvérek és Maderspach Károly Ruszkabányai Bányatársulat*”-nak, melynek mintegy 4000 alkalmazottja volt a 19. század első felében.

Maderspach Livius vállalkozásairól elég kevés információval rendelkezünk. Az ő esetében elsősorban bánya-és kohómérnöki, valamint szakírói és kutatói eredményei maradtak fenn az utókorra.

Az alábbiakban ismertetem üzleti vállalkozásait, melyekben teljes vagy részleges szerepet vállalt *Maderspach Livius*.

Első Borsod-Miskolczi Spódium- (Csontszén-) és Csontliszt-gyár

Ez a cég a *Maderspach Livius* ismert vállalkozásai közül az egyetlen, mely nem bányászattal vagy kohászattal foglalkozott. A gyár tevékenysége a spódium előállítására fókuszált. Az üzemről a *Miskolc története IV/1*¹³² című könyv így tudósít:

„A XIX. században a cukorgyártásnál a cukor finomítására általánosan használták a spódiumot. Ez a latin szó csontszénét jelent, amelyet megőrölve lisztként adagoltak a cukoroldatba. A nagyszombati cukorgyárat az 1840-es években már cukorfinomí-

---

¹³² VERES 2003, 433-434.

toval és spódium gyártással együtt létesítették. Később a technológia változásával a cukor fehérítéséhez tiszta mészkövet (Ca_2CO_3) használtak. A XIX. század utolsó harmadában, a városban és a környékbeli vágóhidakon levágott állatok csontanyagát nem használták semmire, szemétdombra került. Pedig 1880-ban csak a Miskolcon levágott szarvasmarhák száma 2802 db volt. Ezt a lehetőséget próbálták kiaknázni Maderspach Livius és Társai, amikor 1882-ben megalakították az Első Borsod-Miskolczi Spódium és Csontlisztgyárat. A z üzem 1883-ban már termelt. A gyártás során a nyers állatcsontot kifőzték, megszáritották, megpörkölték, majd lisztte őrölték. Az így nyert csontszén adszorbeáló képessége révén megtisztította a cukrot. A vállalat csonttörő, főző, pörköltő berendezésekkel, spódiumégető gépekkel volt felszerelve, s ezek egy részét 24 LE-s gőzgép hajtotta. A nyersanyagot részben a környéken, részint Erdélyből szerezték be. A szükséges alapanyagot készpénzért vásárolták, ez viszont számottevő forgótőkét igényelt, viszont a tulajdonosok nem voltak elég tőkeerősek. Egy 1884. december eleji újsághírben már a gyár közeli megszűnéséről tudósítanak. A gyárat 1885 elején bezárták, s 1885 decemberében a város hajléktalanoknak bérlti az üres épület termeit.”

A társaságot Maderspach Liviuson kívül Wein János¹³³ és Karczag József¹³⁴ alapították.

Még 1889-ben, miután megvásárolta az épületeket, gróf Andrássy Manó tett egy próbálkozást, hogy újraélessze a spódiumgyárat, de erre már nem került sor.

A vállalkozást nem kísérte szerencse, és nem egészen három év múltán be kellett szüntetni. Pedig a kezdeteknél nagy tervekkel indultak. 1884-ben, amikor a gyárat meglátogatták¹³⁵ a Debreceni

---

¹³³ Maderspach Livius sógora, Maderspach Antónia férje.

¹³⁴ Maderspach Livius sógora, Karczag Karolina testvére.

¹³⁵ Személyesen Maderspach Livius a gyár igazgatója és „éltető-lelke” kalauzolta a látogatókat.

Kereskedelmi Tanintézet oktatói és diákjai, még nagyon optimista hangvételben írtak a látogatásról¹³⁶:

*„Hogy mennyi csontszenet készít e gyár arról biztos tudomásom nincs, de az tény, hogy a kész spodium legnagyobb részben Csehországba, a spodium liszt Sziléziába és a spodium dara Württembergbe vitetik. A gyár 1882-ben keletkezett, hazánkban ez a hetedik; még kisebbszerű ugyan, de a gyártulajdonos állítása szerint, minthogy a kezdet nehézségein szerencsésen túlestek, a kereslet szerint e gyári telepet fokozatosan nagyobbítani fogják. – Adja Isten, hogy hazai gyár-iparunk ezen specialitása is minél nagyobb virágzásra emelkedjék. – A jelenlegi munkások száma 50 lélek”.*¹³⁷

Szénbányászat Borsodban

Maderspach Livius szénbányászatban eszközölt vállalkozásáról a *Földtani Közlöny* egyik számában megjelent értekezés tudósít¹³⁸ *Mattyasovszky Jakab*¹³⁹ tollából. A tanulmány szerint *Maderspach, Nyárád*¹⁴⁰ mellett birtokolt és üzemeltetett egy szénbányát.

„Nyárádon Maderspach Livius bányatulajdonos által nagyon észszerűen mivelletik egy szállító-tárna s egy kutató akna. A következő adatokat nagyobb részét a kutató-lajstromból szerezhettem. A nyárádi tárna egyenesen DK felé (h. 15) 151 méternyire van hajtva. Itten egy 18 mtrnyi vetődés is észlelhető h. 12 (dél) felé. A szénfejtés, a pillérfejtési mód szerint történik s ácsolatot nem szükségel.”

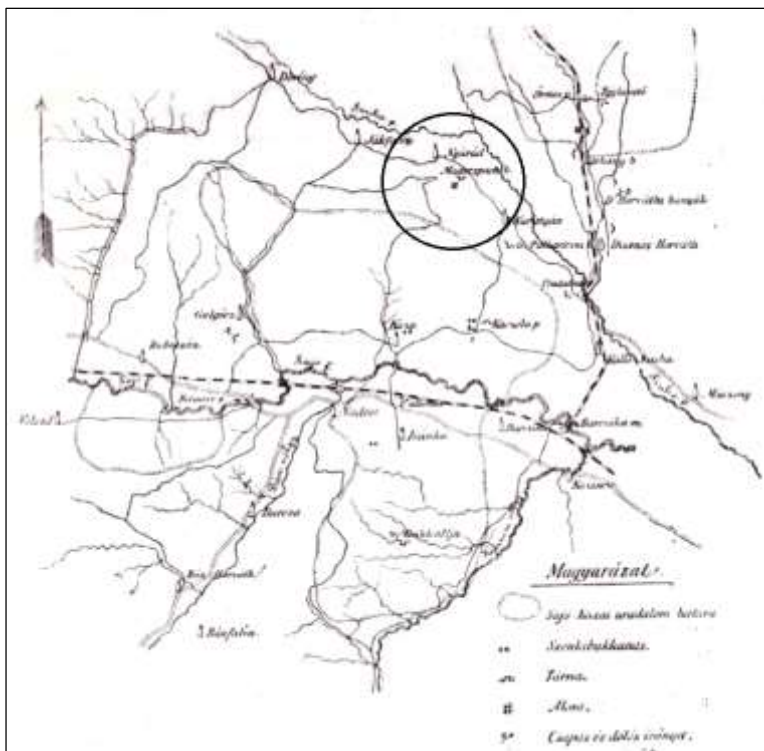
¹³⁶ 5 tanár és 30 tanuló vett részt a tanulmányi körúton, melynek során meglátogatták *Miskolc, Diósgyőr, Rozsnyó, Dobsina és Losonc* egyes ipari létesítményeit.

¹³⁷ POPPER 1884, 5-7.

¹³⁸ MATTYASOVSZKY 1882, 85-91.

¹³⁹ *Mattyasovszky Jakab (Mátyásfalvi)* ismert 19. századi geológus.

¹⁴⁰ *Ma Felsőnyárád község B.-A.-Z. Megyében.*

Maderspach Livius szénbányájának elhelyezkedése Mattyasovszky Jakab térképén

Ezután a tárnányílastól körülbelül 50 méterre délnyugatra fekvő, 28,1 méter mély kutatóakna leírása következik. A tanulmány részét képezi egy térkép is a bánya helyének pontos meghatározásával.

Egy másik forrásmunkában *Rónaföldi Zoltán* egyenesen a felsőnyárádi szénbányászat 1880. évi megindítását kapcsolja össze *Maderspach Livius* személyével.¹⁴¹ 1881-ben pedig az írás szerint a felsőnyárádi szénbányászatot a *Pető István és Társai* cég végezte

¹⁴¹ RÓNAFÖLDI 2012, 100.

(Pető István, Madarspach Livius, Schwartz, Reichmann, Grossmann, Szikorszky Károly), mégpedig a „Gábor Stollen” és a „Kurittyaner Stollen” bányában.¹⁴² A következő információ szerint¹⁴³ Maderspach Livius 1883-ban Szuhakállón¹⁴⁴ is birtokolt egy szénbányát, mely magában foglalt egy kutatótárót és egy kis függőleges aknát. Termelés azonban a bányában később nem folyt.

Mindkét bányáról olvashatunk a borsodi szénbányászat történetét bemutató, 1986-ban megjelent könyvben is:¹⁴⁵ A felsőnyárádi bányáról így ír:

„Felsőnyárad. A község területén is az 1880-as évek elején indult meg a szénbányászat. 1880-ban alakult egy vállalkozás Pető István és Társai néven, melynek Maderspach Lívius bányamérnökön kívül Reichmann, Grossmann, Shwarcz, Szikorszky Károly és más vállalkozók voltak a tagjai. Az utóbbi a Kurityánban birtokos örgróf Pallavicini megbízottja volt. 1881-től a vállalkozás irányítása egyre inkább Maderspach kezébe került, és ekkor kezdődött meg a tényleges bányászat. A bányatelek, amelyre Maderspachék adományt kaptak, »Gábor« védnevet viselte. Az adományozási eljárás 1881-ben történt. A térképről kiderül, hogy akkor már létezett itt egy függőleges akna és attól délnyugatra kutatótáró is. Ürmössy Lajos úgy gondolja, hogy Maderspachék bányája nem a katonai térképek »Gábor Stollen« nevű bányájával azonos, jóllehet ilyen védnevű telken létesült, hanem az úgynevezett »Kurittyaner Stollen«-nel. Ennek az elnevezésnek az a magyarázata, hogy a bánya még a felsőnyárádi határban volt ugyan, de rendkívül közel Kurityán lakott belterületéhez. A táró 150 méter kihajtása után érte el a telepet, melyet pillérfejtési módszerrel termeltek ki. 1883-ban segédvárót létesítenek. A rendszertelen termelésre jellemző, hogy 1885-ben a bányakapitányság 50 forint bírságot rótt ki a

---

¹⁴² U. o.

¹⁴³ U. o. 135.

¹⁴⁴ Szuhakálló, község B.-A.-Z. Megyében.

¹⁴⁵ BORSODI SZÉN 1988.

bányára az elhanyagolt művelés miatt. Ezután két évtizedig nincsenek adatok a bányáról, valószínűleg nem folyt benne termelés.”¹⁴⁶

A „Gábor-tárna” és a „Kurittyán-tárna” elhelyezkedése¹⁴⁷

A szuhakállói bányát így jellemzik a szerzők:

„Az 1883-ban készült fektetési térképen a »Gyöző« védnevű bányatelekről keletre található a »Maderspach« védnevű bányatelek, amelyen ekkor függőleges aknácska volt és annak közelében körülbelül 100 méter hosszú táró. A bányatelek tulajdonosa, a Felsőnyáradon is bányászkozó Maderspach Lívius bányamérnök tehát Szuhakálló területén is szerzett szénjogokat. Az említett táró és akna valószínűleg csak az adományozást előkészítő kutatást

¹⁴⁶ Uo. 62. old.

¹⁴⁷ Harmadik Katonai Felmérés.

<https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000/>

szolgált, amely kutatás nem kecsegtetett akkora haszonnal, hogy érdemes lett volna itt bányát nyitnia.”¹⁴⁸

A felsőnyárádi szénbányászat emlékműve¹⁴⁹

A pelsőcardói bánya

A Gömör déli részén található *Pelsőcardón*¹⁵⁰ már a középkortól¹⁵¹ folyt ólom- és cinkérc-bányászat, mely egészen az első vi-

---

¹⁴⁸ Uo. 60. old.

¹⁴⁹ *Felsőnyárad* község honlapja.

¹⁵⁰ *Ma Ardovo (Szlovákia)*.

¹⁵¹ Az első írásos bizonyíték a pelsőcardói bányászatról 1320-ból származik.

lágháború kitöréséig tartott. Az első időkben főleg ólomércet fejtek, majd a 19. század második felében a termelés súlypontja a cinkérc bányászatára került át. Ebben az időben, 1876 tavaszán külföldiek, poroszok, először *Samuel Reichmann*, majd őt követve többen is meglátogatták a pelsőcardói bányát, ahol a régi, felhagyott hányókat átkutatva jó minőségű cinkércet, mégpedig smithsonitot¹⁵² találtak. Fokozatosan átvették az irányítást a bánya fölött, és a társaság részvényeseivé váltak. A vállalkozás, mely birtokolta a bányát, a *Pelsőc-Ardói Samuels Freude* nevet viselte.

Részvényesek birtoklata. *Page 7.*

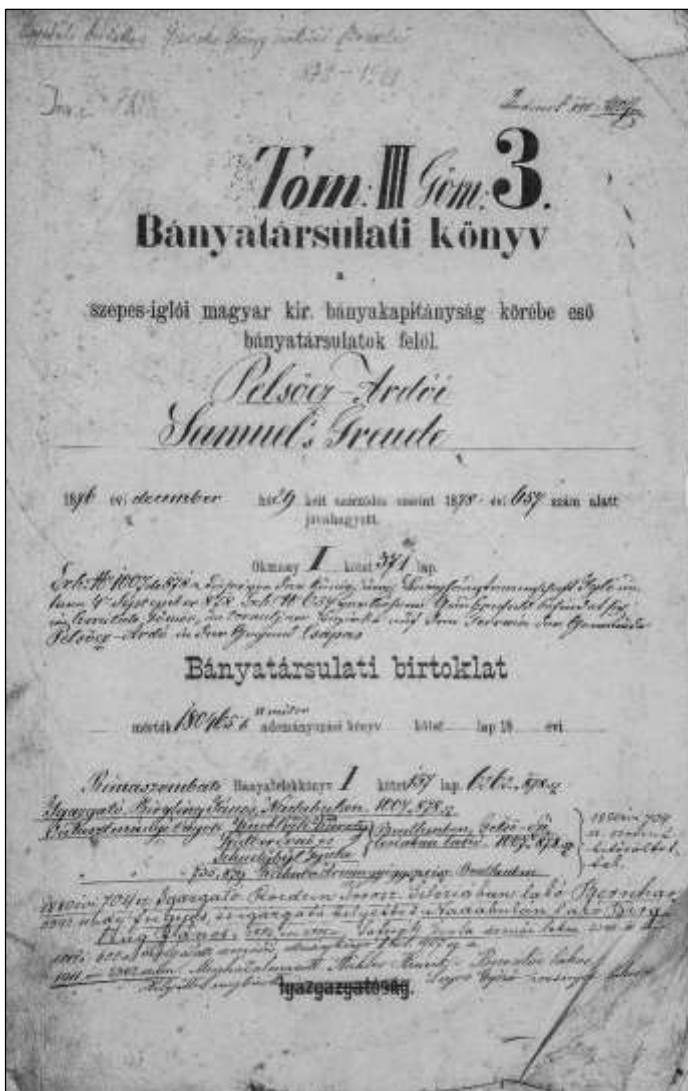
Részvény	Részvény típusa	Nevé a részvényesnek	Nevé a meghatalmazottnak	Eszrevétel
<i>KS</i>				
<i>CXI</i>		<i>Gunn Livius</i>		<i>fl. 1000 de 1878</i>
<i>CXII</i>		<i>Maderspach</i>		<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXIII</i>		<i>in Rosennau</i>		<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXIV</i>				<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXV</i>				<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXVI</i>				<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXVII</i>				<i>1. 1000 fl. 1878</i>
<i>CXVIII</i>				<i>1. 1000 fl. 1878</i>

*Maderspach Livius a bányatársaság egyik részvényese*¹⁵³

Érdekesség, hogy a *Bányatársulati könyv* alapján a részvényesek között egy hazai, rozsnýói nevet is találunk. *Maderspach Liviusról* van szó, aki aktív szerepet játszott a bánya történetében már

¹⁵² A smithsonit egy karbonátásvány, a cinkkarbonát trigonális kristályrendszerű ásványa. Régebbi megnevezései a gálma, galmaj.

¹⁵³ *SNA SBA, Banská Štiavnica.*

*A bányatársulati könyv címlapja*¹⁵⁴

¹⁵⁴ SNA SBA, Banská Štiavnica.

az előző években is. Először történt meg, hogy a bánya külföldi befektetők kezébe került, ami egyáltalán nem nyerte el a hazai vállalkozók tetszését. Egyesek éppen *Maderspachot* okolták azért, hogy erre sor kerülhetett, vagyis a pelsőcardói bánya a poroszok tulajdonába ment át. Hogy volt-e ennek valami valóságalapja, ma már nehéz lenne biztosan megállapítani. De mivel német kapcsolatai és kiváló német nyelvtudása valószínűleg szerepet játszottak abban, hogy porosz befektetők látogattak *Ardóra*, akik később meg is vásárolták a bánya részvényeit, valószínűleg *Maderspach* is „ludas” lehetett a dologban. Mindenesetre az 1878-as és 1879-es években ő is egyike volt a bányatársaság tulajdonosainak. Részesedését azonban 1879-ben eladta a *Georg von Giesche'sche Erben* (*Georg Giesche örökösei*) cégnek, melynek székhelye *Boroszlóban* (*Breslau*, ma *Wroclaw*, *Lengyelország*) volt.

Vasércbányák Rozsnyón és Sumjácon

Ezekről a bányákról egy-egy néhány soros, rövid információk kívül, melyek a *Magyar Bánya-kalauz* egyes évfolyamaiban jelentek meg, semmi közelebbi adat nincs. Nem tudjuk, hol helyezkedtek el, és meddig voltak *Maderspach Livius* tulajdonában.

A *Magyar Bánya-kalauz* 1881-es kiadása szerint: „*Vaskőbánya 4 térm.*¹⁵⁵ *Rozsnyón, Gömörmegye. tulajdonos: Maderspach Livius, Rozsnyón. 2 férfimunkás.*¹⁵⁶”

Az 1888-as kiadásban így olvashatjuk: „*Vasérczbánya és vaskohó Rozsnyón, Gömörmegye, 4tm. Tulajdonos: Maderspach Livius Berzétén.*”¹⁵⁷

Ugyanebben a kötetben szerepel: „*Vasérczbánya Somjácon, Gömörmegye, 8 tm, Tulajdonos: Maderspach Livius, Rozsnyón.*”¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ Térmérték.

¹⁵⁶ GUTTMANN 1881, 80.

¹⁵⁷ DÉRY 1888, 73.

¹⁵⁸ U. o. – *Somjác: Sumjác, Királyhegyalja, ma Šumiac, Szlovákia.*

Maderspach Livius és felesége¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

MADERSPACH LIVIUS, MINT SZAKÍRÓ

Különböző bánya- és kohóvállalatoknál betöltött vezető és irányító beosztásain kívül nem kevésbé jelentős *Maderspach Livius* kutatói és szakírói tevékenysége sem. Sőt, ezirányú ténykedése szerintem még nagyobb jelentőségű volt, mint a különböző bányavállalatoknál végzett menedzseri munkája. Szinte az első naptól kezdve, ahogy tanulmányait befejezte és munkába állt, azonnal nagy aktivitással látott hozzá a kutatói és publikációs tevékenységhez. Ilyen irányú tevékenysége főként fiatalabb éveiben volt a legnagyobb mértékű, de idősebb korában is jelentek meg értékes tanulmányai a különböző szakmai folyóiratokban.

Mivel a magyar és a német nyelvet is anyanyelvi szinten ismerte, mindkét nyelven írt szakmai cikkeket, tanulmányokat. Főleg az általa megvizsgált érclelőhelyek földtani leírását, értékelését tette közzé, de több írása foglalkozott a bányászat és a kohászat történetével is. A szakmai cikkeken kívül készített nagyobb szabású műveket is; két könyve látott napvilágot, melyek nagy jelentőséggel bírtak a maguk korában, de még ma is sokan forgatják a lapjaikat a geológus, bányász és kohász szakemberek. Gyakran idéznek belőlük részleteket és szolgálnak adatokkal a kutatók számára. Egyes munkái szinte alapműnek számítanak még a 21. században is.

Tanulmányai főleg a *Bányászati és Kohászati Lapokban*¹⁶⁰, és a *Földtani Közlönyben*¹⁶¹ jelentek meg. Az alábbiakban részletesen

---

¹⁶⁰ A magyar bányász és kohász szakemberek szakmai és tudományos folyóirata. Megjelenik 1868 óta napjainkig.

¹⁶¹ Szakmai és tudományos folyóirat, mely elsősorban földtannal és geológiával foglalkozik. Megjelenik 1871 óta.

bemutatom a magyar nyelven megjelent legjelentősebb könyveit és szakmai közleményeit.

Maderspach Livius könyvei

Magyarország vasércz-fekhelyei (1880)

Kétségtelen, hogy *Maderspach Livius* legismertebb és minden szempontból legjelentősebb műve a *Magyarország vasérczfekehelyei* című monográfia. Egy több mint száz oldalas könyvről van szó, mely számba veszi és rendszerezi az akkori *Magyarország* valamennyi ismert vasérc-lelőhelyét. Amint a címe is jelzi, elsősorban a vasérctelepekkel foglalkozik, de érintőlegesen helyet kapnak benne más ércfélések lelőhelyei is.

A könyv megírására 1875 júniusában a *Királyi Magyar Természettudományi Társulat*¹⁶² kérte fel *Maderspach Liviust*, aki akkor a berzétei *Schlosser-féle* vasgyár igazgatója volt. A felkérés komoly szakmai elismerést jelentett számára.

---

¹⁶² A *(Királyi) Magyar Természettudományi Társulatot* 1841 tavaszán alapították *Pest-Budán*. A *Magyar Természettudományi Társulat* – mely túlélte a szabadságharcot, szerencsésen átvészelte az első és a második világháborút – 1952-ig folyamatosan tevékenykedett, 1953-ban azonban nevéből, vagyonától megfosztották. A *Társulat* szakosztályainak neves múltbéli tagjai sorában a természettudományok nagyjait találjuk. A *Társulat* taglétszáma és tevékenysége bővült az 1869-ben *Szily Kálmán* alapította és szerkesztésében indított *Természettudományi Közöny* által. A *Társulat* életében meghatározó jelentőségű lap – *Természet Világa* főcímmel azóta is folyamatos – kiadását az 1953-ban létrehozott *Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat* folytatta. A *Magyar Természettudományi Társulat* 1872-től kezdődően adott ki szakkönyveket, ezt a tevékenységét a *Magyar Tudományos Akadémia* is támogatta. (Forrás: www.mtte.hu.)

A felkérésre egy pályázat eredményeképpen került sor, melynek felhívása 1875 februárjában jelent meg a *Természettudományi Közönyben*¹⁶³:

„A kir. m. Természettudományi Társulat a jelen 1875-ik évben kétezer (2000) forintnyi összeget oly tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek az ország ásvány- és földtani viszonyainak kutatását vagy megismertetését vagy egyes magyarországi ásványoknak vagy kőzeteknek a tudomány jelen állásának megfelelő megvizsgálását és leírását, vagy e kiemelt célú előmozdító szakmunkák írását tűzik ki céljokul.”

Maderspach azonnal hozzáfogott, hogy egy átfogó, részletes munkát tegyen le az asztalra, mely elsősorban a bányászatban érdekelt szakembereknek, de másoknak is érthetően és pontosan bemutatja az akkori Magyarország vasérc-lelőhelyeit. Ő erről a könyv „Előszavában” így vall:

„E munka megírásánál, melylyel a kir. magyar Természettudományi Társulat az 1875-ik évi nyílt pályázat alkalmával bízott meg, azt a célt tűztem magam elé, hogy dolgozatom mind azon szakembereknek, bányászoknak, bányavállalkozóknak és kutatóknak, kik távol vidékeken működve a geológiai újabb kutatások eredményeit nem ismerik, vagy ezeket az adatokat könnyen meg nem szerezhetik, oly vezérfonalat nyújtsion, melynek segédelmével egyrészt a rétegsorozatra és a kőzeteikre nézve sok helyen fennálló téves felfogást helyre lehessen igazítani, másrészt pedig, hogy a vasércfelek helyeknek alapos tanulmányozására és további kutatására serkentőleg és elősegítőleg hasson.”

A monográfia megírásánál felhasználta az akkoriban hozzáférhető valamennyi jelentős magyar és német nyelvű szakirodalmat. Munkáját 1879-ben sikerült befejeznie és átadnia a *Társulat* számára. A szerkesztést és a nyomdai átfutást követően viszonylag hamar, 1880. április 20-ára el is készült a könyv. Megjelenése után a szakmai körökben szinte azonnal nagyon népszerű lett, és rövid

---

¹⁶³ *Természettudományi Közöny*, 66. füzet, 1875. február, 93. old.

időn belül valamennyi jelentősebb könyvtár állományába is bekerült. A középiskolák közül sokan igyekeztek beszerezni, hogy iskolai tankönyvként felhasználhassák az oktatásban. De elsősorban azok fogadták lelkesen, akik számára készült, vagyis a bányász-kohász szakemberek és vállalkozók.

A könyv három részből és egy függelékből, valamint a mellékletben található 14 darab térképből áll.

Az első rész két szakaszból tevődik össze. Az első szakasz a történelmi *Magyarország* északkeleti hegységeinek a földtani leírását tartalmazza, mely tulajdonképpen a *Felső-magyarországi Érchegységet* jelentette. A területet két csoportra osztotta, melyeket a *Hernád* folyó választott el egymástól. Földtani szempontból részletesen leírta mindkét területet az ott előforduló ércesedésekkel együtt, mégpedig a geológia korok szerint.

A második szakasz a történelmi *Magyarország* délkeleti részét és *Erdélyt* jellemzi geológiai szempontból. Sorra foglalkozik a *Kárpátokkal*, a *Délerdélyi-határhegységgel*, a *Bánsági-hegységgel*, a *Nyugaterdélyi-érchegységgel és a Bihar-hegységgel*. Mindezek földtani viszonyait nagyon aprólékosan leírja.

A monográfia második részében, melyet három szakaszra osztott, foglalkozik az egyes vasérc-lelőhelyek jellemzésével, az érctelepek formáival, kitöltésükkel. Ebben a részben található egy részletes táblázat is, melyben igyekezett felsorolni az akkor ismert valamennyi magyarországi vasérc-lelőhelyet „*alak, kor és ércz nem szerint.*”

Ezt követi a harmadik rész, mely az egyes előfordulások részletes leírását tartalmazza, mégpedig megyék szerinti csoportosításban. Igyekszik minél kimerítőbb ismertetést adni róluk. Az egyes lelőhelyek bemutatásának részét képezik az ott fellelhető ércek vegyelemzési eredményei, és sok esetben ábrák is. A leírások nagy szakértelemről tanúskodnak, és azt bizonyítják, hogy *Maderspach Livius* komoly energiát fektetett ebbe a munkába. Ez a rész tekinthető a könyv legfontosabb fejezetének.

MAGYARORSZÁG

VASÉRCZ-FEKHELYEI.

A KIRÁLYI MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

MEGÍRTÁLTÁ ÉS LEÍRTÁ

MADERSPACH LIVIUS,

KÉZTÁRSZÓK, A MÉRÉSEI TUDTÁRÁ ÉS LEÍRÁSÁÉÉ,
A KIR. MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT ÉS A MAGYARORSZÁGI PÉLTÁRSULAT ELNÖKE ÉS
A MÁNYI ÉS K. PÉNTÁRSULAT ELNÖKE.

TEREMÉNYI TÁRSZÓK-LEÍRÁSÁÉÉ ÉS MÉRÉSEI TÁRSZÓK-LEÍRÁSÁÉÉ ÉS A SZÓRÓK KÖZÖTT.

BUDAPEST.

KIRÁLYI MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT.

1880.

Az 1880-ban megjelent Magyarország vasércz-fekhelyei című könyv címlapja

A könyv „Függelék”-e „A vasolvasztó és vasfinomító gyárak és bányakörnyékeik” jegyzékét tartalmazza a korabeli viszonyok szerint, majd a 14 darab bányatérkép zárja a kötetet.

Egyértelműen kijelenthető, hogy a monográfia nagyon magas színvonalú, még ma is sokan belelapoznak és bizony még ma is sokszor értékes információval szolgál a bányászattal foglalkozó szakembereknek, tulajdonképpen egy alaplőről van szó. Abban az időben, amikor megjelent az egyik legfontosabb ilyen témájú munka volt, mely az akkori *Magyarországon* hozzáférhető volt.

*Maderspach Károlyné tragédiája
és adatok Ruszkabánya történetéhez (1909)*

Ha nem is annyira közismert, de szintén jelentős *Maderspach Livius* következő könyve, mely 1909-ben jelent meg *Zólyomban* „*Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszkabánya történetéhez*” címmel. Míg a „*Magyarország vasércz-fekhelyei*” első sorban a bányászok, a kohászok és a geológus szakemberek között aratott sikert, addig a második könyve a szélesebb olvasóközönség számára készült. Megírása nem volt könnyű döntés számára, hiszen édesanyja szenvedéséről szól, aminek felidézése bizonyára lelki megrázkódtatással járt. Erről így ír:

„*Sokáig haboztam, megírjam-e édes anyám esetét. Deák Ferenc azt mondta anyámnak 1861-ben: Borítsunk fátyolt a múltra. De látva és tapasztalva azt, hogy az utolsó 10–15 év folyamán ezt a fátyolt hivatott és nem hivatott kezek bolygatják, újságokban, sőt könyvekben cikkek, képek látnak napvilágot, melyek ritka kivétellel hamis, elferdített, sőt légből kapott adatok nyomán írtak és készültek, – elérkezettnek találtam az időt, hogy e szomorú történetet édes anyám hátrahagyott iratai nyomán, tehát az egyedüli helyes, valódi igaz adatok szerint közöljem.*”

Tehát azért szánta rá magát a történet megírására, hogy a sok téves adat helyett, melyek addig napvilágot láttak, pontosan bemutassa, mi is történt azon a bizonyos napon, amikor édesanyja már-

tírrá vált, édesapját pedig elvesztette. A tragikus eseményeket részletesen leírja, igyekszik megmagyarázni, hogy mi, miért és hogyan következett be. Mindezt a legpontosabb információforrás, az édesanyja naplója alapján.

A könyv elején ismerteti, hogy mi történt a szülőfalujában a világosi fegyverletétel¹⁶⁴ után. A településen keresztül menekülő honvédek, akik között olyan neveket találunk, mint *Kmety*¹⁶⁵, *Guyon*¹⁶⁶, *Stern*¹⁶⁷, vagy *Bem* és társai, éppen szüleinek a házában ta-

---

¹⁶⁴ A világosi fegyverletétel az 1848–49-es forradalom és szabadságharc végét jelentette, amely után az osztrákok részéről véres megtorlás következett *Haynau* osztrák hadvezér rémuralma alatt. 1849. augusztus 13-án itt tette le a fegyvert *Görgei Artúr* magyar honvéd hadserege *I. Miklós* orosz cár inváziós hadserege előtt.

¹⁶⁵ *Kmety György (Felsőpokorágy, 1813 – London, 1863)* honvéd tábornok. Volt császári tiszt, 1848-ban a győri 23. honvédszászlóalj őrnagya, december 10-től alezredes. Az északi téli hadjáratban hadosztályparancsnok, *Budavár* bevételénél hadtestparancsnok. Június 13-án *Csorna* mellett megverte a háromszoros túlerőben levő *Wyss* tábornokot, a temesvári csatában fedezte a honvédcapatok visszavonulását. *Törökországba* emigrált, ahol *Kursid pasa* néven részt vett a krími háborúban, *Karsz* vára védelmében. Később *Nagy-Britanniában* telepedett le, 1853-ban elsőnek írta meg *Görgey* emlékiratainak bírálatát pamflet formájában. (*Magyar életrajzi lexikon.*)

¹⁶⁶ *Guyon Richárd (Bath, 1813 – Konstantinápoly, 1856)* honvéd tábornok, az 1848-i szabadságharc egyik forradalmi érzelmű katonai vezetője. Angol nemesi származású kadétként került az osztrák császári hadseregbe. 1848 nyarán csatlakozott a magyar honvédséghez. *Bem* vezérkari főnökeként részt vett a temesvári csatában. A vereség után átverekedte magát a határig, és *Törökországba* emigrált. A török hadseregben altábornagy, a krími háborúban az ázsiai török hadsereg főparancsnoka, amikor udvari intrikák következtében leváltották és megmérgezték. (*Magyar életrajzi lexikon.*)

¹⁶⁷ *Maximilian Eugen Freiherr von Stein* vagy *Stein Miksa (Bécs, 1814 – Konstantinápoly, 1858)* osztrák báró, katona, az 1848–49-es szabadságharc mellett viselt legmagasabb rendfokozata honvéd ezredes, az emigrációban léptették elő vezérőrnaggyá, később az oszmán-török hadsereg tábornoka.

láttak rövid időre menedéket: „*Sokan voltak társaságában, így Guyon és Stern tábornok és egy öreg lengyel úr (Voroniczky), azután még vagy 20 tiszt.*” Éppen ez okozta a számukra a problémákat, mert a falu császáriakkal rokonszenvező lakosai közül néhányan feljelentették őket, aminek a következménye lett a család kálváriája és későbbi tragédiája¹⁶⁸. A *Ruszkabányára* bevonuló osztrák hadsereg azonnal letartóztatta *Maderspach Károlyt*, mert néhány órára menedéket nyújtott a menekülő *Bem* tábornoknak. Később szabadon engedték, de helyette magukkal vitték a feleséget, *Livius* édesanyját. Ezután történt meg *Maderspachné Buchwald Franciska* megvesszőzése, ami miatt a férje öngyilkos lett. Az eseményeket szinte percnyi pontossággal írja le *Maderspach Livius* édesanyja naplója alapján, kiegészítve a saját emlékeivel. Ekkoriban már elég idős volt ahhoz, hogy sok dologra pontosan vissza tudjon emlékezni, mint például a *Kmety* tábornokkal való találkozására, amit így elevenít fel: „*Kmetyre még magam is igen jól emlékszem. Kilenc éves gyerek voltam, anyám tele rakta a kálvária körtevel, hogy vigyem a kocsihoz, melyben Kmety már ült. Nyájasan fogadta a tábornok a körtét, és homlokon csókolta.*”

Ezután arról szól, hogy mi történt a család tagjaival a tragikus események után, milyen megpróbáltatásokon mentek keresztül azért, mert a szabadságharc alatt a magyar oldalon álltak.

A könyv első része a továbbiakban *Maderspachné* későbbi életéről szól, emellett szól a család többi tagjáról is.

Ezután következik a *Ruszkabánya* történetével foglalkozó szakasz. Szakmai szempontból igen fontos részről van szó, melyből rengeteg értékes adathoz jutunk a település bányászatáról és vasgyártásáról. A *Maderspach Liviusra* jellemző pontossággal és rész-

---

¹⁶⁸ A könyv név szerint említi a feljelentők nevét: „*Ezek az emberek: a cseh származású Hertl szatócs, annak két fia, azután Kraus és Matutz sógorai, és az oláh popa Botos. Ezek az emberek voltak az egyszemű fekete-sárgák Ruszkabányán.*”

letességgel írja le a két rokon szakma régióbeli történetét, és benne édesapja, *Maderspach Károly* jelentőségét.

A későbbiekben a családtagok szabadságharcban betöltött szerepéről olvashatunk, részletesen bemutatva, hogy milyen módon vettek részt a harcokban, és miként segítették fegyvergyártással a magyar hadsereget.

Az 1909-ben megjelent könyv címlapja

A könyv végén egy rövid összefoglalás található *Maderspach-né* kálváriájáról, melyek különböző újságcikkekben jelentek meg. Ezt követően *Maderspach Livius* leírja, mi történt édesanyjával és testvéreivel, hogyan alakult a sorsuk, miután elhagyták *Ruszkabányát*.

A reformkor egyik legsikeresebb vállalkozó családjának regénybe illő történetét mutatja be a könyv, amely az 1848-49-es magyar szabadságharc ügye mellé állt. Annak bukása után sok szenvedéssel járó megtorlásban volt részük. A családfő, *Maderspach Károly* öngyilkos lett, feleségét nyilvánosan megszégyenítve megvesszőzték. Később jól működő gyárak is tönkrementek, és végül még a szülőhelyüket is kénytelenek voltak elhagyni. Az eseményeket hitelesen és pontosan eleveníti fel a szerző, hiszen személyesen élte át azokat, mindössze kilenc éves korában.

Bányászattörténeti szempontból is van jelentősége a könyvnek, mert részletesen ismerteti *Ruszkabánya* környékének bányászati és kohászati iparát, melyekben az édesapja is komoly szerepet vállalt. Ilyen családi előzmények után egyáltalán nem meglepő, hogy később *Maderspach Livius* is ezt a szakmát választotta.

Maderspach Livius magyar nyelvű tanulmányai

Rozsnyó vidékének vasércztelepei (1871)

Gömörbe érkezése után *Maderspach Livius* első jelentősebb publikációja a BKL hasábjain jelent meg 1871-ben, három részben¹⁶⁹, mintegy hét oldalnyi terjedelemben, a *Rozsnyó*¹⁷⁰ környéki érctelepekről. Részletesen bemutatja az itt található egyes lelőhelyeket, elsősorban azokat, melyeket már személyesen is meglátogatott és tanulmányozott. Éppen ezért néhány *Rudna*¹⁷¹ és *Biszt-*

---

¹⁶⁹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1871, 6. szám, 46-47. old., 8. szám, 64-67. old. és 9. szám, 74-75. old.

¹⁷⁰ Ma *Rožňava* (Szlovákia).

¹⁷¹ Ma *Rudná* (Szlovákia).

ró¹⁷² környéki érctelepét csak futólag említi meg. Ezek ismertetését későbbre halasztja, miután lehetősége lesz azokat személyesen is megvizsgálni.

A tanulmány összefoglalásaként megállapítja, hogy a *Rozsnyó* környékén található érclélőhelyeken a „*vaskő játssza a főszerepet, míg a színes fémek előfordulása csak alárendelt*”. A vasércen kívüli egyedül a „*csucsomi¹⁷³ dárdanybányászat*”¹⁷⁴ jelentőségét emeli ki, melyről egy későbbi időpontban szeretné a szakközönséget tájékoztatni.

A tanulmányból egyértelműen megállapíthatjuk, hogy *Maderspach* már rövid gömői tevékenység után is sok információra tett szert az itteni bányákról, a legtöbbjüket személyesen is bejárta, tanulmányozta, és a megszerzett tapasztalatokat igyekezett a lap hasábjain megosztani a bányászat iránt érdeklődő szakközönséggel. Munkásságát ez jellemezte a későbbiek folyamán is.

A dinamitnak egy veszélyes neméről (1871)

Maderspach Livius a következő publikációjában, még ugyanabban az évben, egy teljesen más témával foglalkozik¹⁷⁵ A beszámoló jelentősége abban állt, hogy a bányászatban újonnan használt robbantásos technológiával, a dinamit¹⁷⁶ általi jövesztéssel foglalkozott.

---

¹⁷² Ma *Rožňavské Bystré* (Szlovákia).

¹⁷³ Ma *Čučma* (Szlovákia).

¹⁷⁴ Másként: Antimon bányászat. Az antimon egy kémiai elem vegyjele Sb. A gyógyszerészetben használt latin neve antimonium, régies neve stíbiium, nyelvújításkori magyar neve: dárdany.

¹⁷⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1871, 7. szám, 58-59. old.

¹⁷⁶ A dinamit tulajdonképpen robbanóanyag, mely kihasználja a nitroglicerint minden jó tulajdonságát, de közben teljesen biztonságosnak tekinthető. A biztonságot a kovaföld jelenti, mely abszorbensként működik és felszívja a nitroglicerint, miáltal sokszorososan csökkenti annak az ütésérzékenységet. Az eredeti, *Alfred Nobel* által szabadalmaztatott dinamit 75% nitroglicerint, 24,5% kovaföldet és 0,5% szódát

A dinamit feltalálása előtt a kőzet megbontására többnyire lőport¹⁷⁷ használtak a mélyművelésű bányákban. Az újfajta robbanószer¹⁷⁸ azonban teljesen új szintre emelte a kőzet jövesztésének a technológiáját a 19. század második felében. *Gömörben* sem sokáig váratott magára *Alfred Nobel* találmányának felhasználása. A dinamitot megjelenése után szinte azonnal igyekeztek felhasználni a bányaművelésben. Mivel a munkahelyi biztonsági előírásokra ebben az időben még kevés figyelmet fordítottak, nem is kellett sokáig várni az első halálos balesetre, amely a dinamittal kapcsolatban keletkezett.

---

tartalmazott, mely azonban azóta többször is változott. Rossz tulajdonsága volt, hogy kb. 7-8 °C hőmérsékleten megfagyott és használhatatlanná vált, miáltal a téli alkalmazása nagyon problematikus volt. A megfagyott, megkeményedett dinamit nem robbant fel, csak egy másik, magasabb hőfokú robbanóanyag hatására. Éppen ezért a bányászok különféle módon igyekeztek a kívánt hőmérsékleten tartani, pl. a ruhájuk alatt hordozták, vagy pedig a kezükben melegítették. Készültek egyenesen erre a célra szolgáló segédeszközök is, melyek előmelegítették a dinamitot a használat előtt a kívánt hőfokra. A dinamit a nitroglicerinnel szemben viszonylag stabil, és ütés hatására nem robban. Bizonyos idő elteltével azonban a felszínén nitroglicerincseppek jelenhetnek meg – „könnyezni”, vagy másként mondva „izzadni” kezd. Kellemetlen és veszélyes dologról van szó, mivel ez a felszínre „kiizzadt” nitroglicerint nagyon ütésérzékeny, és így a dinamit is veszélyessé válik – bármikor, akár kis külső hatásra is felrobbanhat.

¹⁷⁷ A robbantás, mint jövesztő technológia a 17. században kezdett meghonosodni. A világon először 1627. február 8-án, a *Selmechánya* melletti *Szélaknán*, a *Felső-Biber-táróban Weindl Gáspár*, *Tirolból* származó bányász végzett robbantást mélyművelésű bányában, fekete lőporral. Ettől kezdve terjedt el a bányászatban, és ma is a leggyakrabban alkalmazott jövesztési mód a robbantás.

¹⁷⁸ A dinamit feltalálása *Alfred Nobel* nevéhez fűződik. *Alfred Nobel* (1833-1896) svéd vegyész-feltaláló volt, aki a robbanóanyagok kutatásával foglalkozott.

A baleset a szalóci vasmű tulajdonában levő *Bisztró* melletti bányában történt, melynek akkoriban *Maderspach Livius* volt az egyik vezetője.

1871. február 15-én a szalóci vasmű három munkása dinamittal ellátva megérkezett a *Bisztró* melletti bányába. Betértek a bánya bejárata mellett található kunyhóba, hogy elfogyasszák reggelijüket. A kunyhóba érkezve lerakták a holmijukat, a dinamitot tartalmazó zsákjukat pedig felakasztották a szögre. Két bányász tüzet rakott, hogy megfőzzék az enivalójukat, a harmadik pedig kiment fát készíteni a tűzre. Amint a kunyhónak hátat fordítva megtett néhány métert, óriási robajt hallott, majd a légnomás a földre vetette. Rövid időre elvesztette az eszméletét is. Amikor magához tért, a pusztítás szörnyű nyomait látta maga körül. A kunyhó helyén egy mély gödröt talált, a társait pedig hiába kereste. Csak fokozatosan vette észre az egyes testrészeit, melyek szétmarcangolva és csúnyán összeégve körös-körül szétszóródtak.

Mivel ez volt az első szerencsétlenség, mely a dinamit használata közben keletkezett a gömöri bányákban, természetesen nagy feltűnést keltett. Az illetékes hatóságok azonnal hozzáfogtak a baleset kivizsgálásához. Ennek az eredményéről számolt be *Maderspach Livius* ebben a cikkben.

A vizsgálat szerint a *Nobel-féle* dinamit, mióta a prágai gyárban készült, nagyon nagy minőségbeli változáson ment keresztül. Míg az eredeti, *Hamburgban* előállított dinamit piros színű volt, és majdnem teljesen egynemű, addig a prágai gyártmányúnak a színe piszkos barna lett, és kisebb-nagyobb kovadarabocskákat tartalmazott. Emiatt az utóbbi dinamit sokkal nagyobb mértékben izasztott ki nitroglicerint a felszínére, mint az eredeti, *Hamburgban* készült robbanóanyag, miáltal sokkal érzékenyebbé és veszélyesebbé vált. Nem volt ez ismeretlen a gyártók számára sem, éppen ezért a prágai üzem minden doboz mellé egy figyelmeztetést csatolt, mely szerint a dinamit tűzhez való közelítése szigorúan tilos, és jól elzárt szekrényben tárolandó. A melegítése is csak szekrényben történhetett, nem pedig a tűzhely melletti szögre fel-

akasztva, ahogy azt a szerencsétlenül járt bányászok tették a *Bisztró* melletti bányában. A *Hamburgban* készült dinamitot a leggyakrabban tűz mellett, kézben tartva melegítették fel a robbantómes-terek a kívánt hőfokra.

Maderspach Livius azonban másban látta a fő problémát. Szerinte a szerencsétlenség fő oka a kovaföld nem megfelelő tulajdonságában keresendő. A prágai dinamithoz felhasznált kovaföld nem volt jó minőségű, így nem tudott megfelelő mennyiségű nitroglicerint felvenni és magában tartani. Emiatt a kelletténél több nitroglicerint maradt szabadon a robbanóanyagban, mely azután a melegítés során nagyon könnyen kiizzadt, és szikra vagy egy kis ütés hatására felrobbant. *Maderspach* is ebben látta a szerencsétlenség fő okát. Hátrányos tulajdonságai miatt nem ajánlja tovább a prágai dinamit használatát: „...*a mostani Nobelféle dynamit, melyet Prága mellett gyártanak, a fent említett okoknál fogva veszélyes és elvetendő.*”

Természetesen nem csak a rosszabb minőségű dinamitban keresendő a baleset oka. Legalább ilyen mértékben felelősek voltak a bányászok is, akik nem vették figyelembe a csomagoláshoz csatolt használati utasítást, és a tűz mellett melegítették a dinamitot. Ha mindenben a gyártó ajánlásai szerint jártak volna el, valószínűleg nem kellett volna az életükkel fizetni felelőtlenségükért.

A rozsnói antimon-bányászat (1875)

Egy kevésbé jelentős termeléssel, a *Rozsnyó* környéki antimon bányászatával foglalkozik *Maderspach Livius* következő tanulmánya¹⁷⁹. Ez a fém több helyen is előfordult a régióban, főleg *Betlér*¹⁸⁰ és *Csucsom* környékén, egészen *Szomolnokig*¹⁸¹. A szerző részletesen leírja az antimon felhasználását és előfordulási helyeit

---

¹⁷⁹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1875. 1. szám, 2-3. old.

¹⁸⁰ Ma *Betliar* (Szlovákia).

¹⁸¹ Ma *Smolník* (Szlovákia).

a nagyvilágban. Kiemeli a *Rozsnyó* környéki antimon jelentőségét, mely tisztasága, gazdag fémtartalma és arzénmentessége révén felveszi a versenyt a külföldről behozott antimonnal, és sokszor fel is múlja azokat. Erről tanúskodik az ára is, mely ebben az időben *Maderspach* szerint 20 – 22 forint körül mozgott mázsánként. Éppen emiatt sokszor a máshonnan érkezett ércet is rozsnyóiként adják el a kereskedők: „*a rozsnyói antimon név alatt eladott árunak nagy része soha nem volt Rozsnyó antimon-teléreiben*”.

Ezután sorban ismerteti az antimont tartalmazó érceket, és foglalkozik a feldolgozás technológiájával is. Részletesen leírja az egyes *Rozsnyó* környéki bányák történetét is.

Az összes antimonérc-termelést 1000 mázsánál¹⁸² nem tartja többre, míg a nyers antimon mennyiségét egy év alatt 50–100 mázsára becsüli. Szerinte a lehetőségekhez képest mindez nagyon kevés, mégpedig azért, mert nem történnek befektetések ebbe az ágazatba, csak a „*jelen pillanat kizsákmányolása*” folyik.

A tanulmány végén 4 pontban összefoglalja, hogyan lehetne ennek a tevékenységnek a jelentőségét növelni és a *Rozsnyó* környéki antimonbányászatot fellendíteni.

Antimontelep Eperjes vidékén (1875)

Még ugyanebben az évben napvilágot látott egy szintén antimonbányászatról szóló tanulmány *Maderspach Livius* tollából¹⁸³. Tulajdonképpen egy előadásról van szó, melyet a szerző a bécsi cs. kir. Földtani Intézet március másodikai ülésén tartott. Az írás az antimon *Eperjes*¹⁸⁴ környéki előfordulásával foglalkozik. A rozsnyói lelőhellyel ellentétben itt főleg a földtani és ásványtani leírás van a hangsúly, a bányaművelést kevésbé érinti. Ennek a jelentősége a *Rozsnyó* környéki antimon-lelőhelyekhez képest el-

---

¹⁸² Métermázsa = 100 kg.

¹⁸³ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1875. 7. szám, 52-53. old.

¹⁸⁴ *Ma Prešov (Szlovákia)* a volt *Sáros* megyében.

hanyagolható. A tanulmány befejező részében *Maderspach* összehasonlítja a két előfordulást ásványtani szempontból.

Vaspatak (Erdélyben) (1875)

Maderspach következő tanulmánya¹⁸⁵ *Erdélybe* kalauzol bennünket, és a *Vaspatak* környéki vasbányászatot írja le. Egyébként nem jellemző, hogy a szülőföldjével foglalkozzon, publikációi többnyire a gömori bányászatra irányítják a figyelmet.

Bemutatja a régiót, ismerteti a természeti viszonyokat és a vasérc előfordulását a térségben. Ekkoriban a bányászat nem volt jelentős, az előállított nyersvasat *Nagyszebenben*¹⁸⁶ értékesítették, egy részét pedig a *Vulkán-szoroson* túl, *Romániába* szállították.

Albrecht főherceg vasércz bányái Szepesmegyében (1876)

Az időrendben sorra levő *Maderspach-tanulmány*¹⁸⁷ *Albrecht főherceg*¹⁸⁸ *Szepes* megyében található vasércbányáival foglalkozik. Egyenként jellemzi az egyes vasérc-lelőhelyeket, főleg földtani és ásványtani szempontból. Több más művéhez hasonlóan, a bányászat technológiájával kevésbé foglalkozik, a hangsúly a geológiai leíráson van. A tanulmányhoz 4 ábra is tartozik. A lelőhe-

---

¹⁸⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1875. 12. szám, 93-94. old.

¹⁸⁶ *Ma Sibiu (Románia)*.

¹⁸⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1876. 4. szám, 32-35. old.

¹⁸⁸ *Habsburg–Tescheni Albert* (ismert még mint *Ausztria–Tescheni Albert főherceg*, németül: *Erzherzog Albrecht von Österreich-Teschen*; 1817. augusztus 3.–1895. február 18.) a *Habsburg–Lotaringiai ház* tescheni ágából származó osztrák főherceg, *Teschen* második uralkodó hercege, *Károly Lajos főherceg* és *Nassau–Weilburgi Henrietta Alexandrina* fia, aki a *Császári és Királyi Hadsereg* tábornagya és főhadparancsnoka, eredményes katonai vezető, nagybirtokos, nagyiparos. (Forrás: *Wikipédia*.)

lyeken kitermelt érc a főherceg trzieniezi¹⁸⁹ vasolvasztójában került feldolgozásra.

A pelsőcz-ardói czink- és gálma-lelhelyek (1877)

Maderspach egyik legjelentősebb jelentős tanulmánya a *Földtani Közlöny* című folyóiratban jelent meg 1877-ben¹⁹⁰. Egy hiánypótló műről van szó, melynek jelentősége abban van, hogy először foglalkozik részletesen a középkor óta ismert pelsőcardói bányászattal. A mai napig gyakran idézik a szakemberek, kezdettől fogva forrásmunkaként használják a címében jelzett témával kapcsolatban. Ebből indult ki *Eisele Gusztáv*¹⁹¹ is gömöri bányászattal foglalkozó monográfiájának¹⁹² az ólombányászattal kapcsolatos fejezetében.

Eredetileg előadás formájában hangzott el a *Magyarhoni Földtani Társulat* 1877. május 9-i szakülésén. A tanulmány első részében a pelsőcardói bányászat történetét ismerteti a szerző. Szerinte itt a bányaművelés 1680 körül vette kezdetét. Ezt az adatot később többen is átvették, és egészen mostanáig kiindulási alapot jelentett az ardói bányászattal foglalkozó kutatók számára. Ma már tudjuk, hogy ezen a lelőhelyen az ólomtermelés egészen a 14. század első harmadáig visszavezethető, amikor a pelsőci *Bebek*¹⁹³ család mű-

---

¹⁸⁹ *Ma Třinec (Csehország)*.

¹⁹⁰ *Földtani Közlöny*, 5. és 6. közös szám, 121-124. old.

¹⁹¹ *Eisele Gusztáv Selmezbányán* született 1861. július 9-én. A *Selmeci Bányászati Akadémián* tanult 1880-tól. 1884-ben a *Rima-Murány-Salgótarjáni r.t.* alkalmazottja lett, ahol élete végéig dolgozott különféle beosztásokban, többek között a vashegyi vasércbánya igazgatói pozícióját is betöltötte több éven keresztül. Elhunyt 1911. december 13-án *Ózdon*.

¹⁹² *EISELE* 1907.

¹⁹³ Középkori birtokos család, mely valószínűleg (de nem bizonyítottan) az *Ákos* nemzetségből származó, történelmi család volt. Első ismert tagja *Máté*, akinek fiai voltak *Detre* és *Fülöp*. Mindketten hű alattvalói és kiszolgálói voltak *IV. Bélának*, aki *Detrének* és *Fülöpnek* 1243–

veltette a bányát. A cinkércék bányászata a 19. század második felében élte virágkorát.

Adatok a Tetőcske és a Nyerges hegy (Gömör megye) rétegeinek földtani korához (1878)

Maderspach Livius következő publikációja szintén a *Földtani közlönyben* jelent meg 1878-ban¹⁹⁴, és tartalmaz egy ábrát is. A tanulmány kifejezetten földtani szempontú, és a *Rozsnyó* és *Rudna* környékén található *Tetőcske* és *Nyerges* nevű helyek környékének geológiai viszonyait foglalja össze.

A rozsnyói bányászat történetéhez (1879)

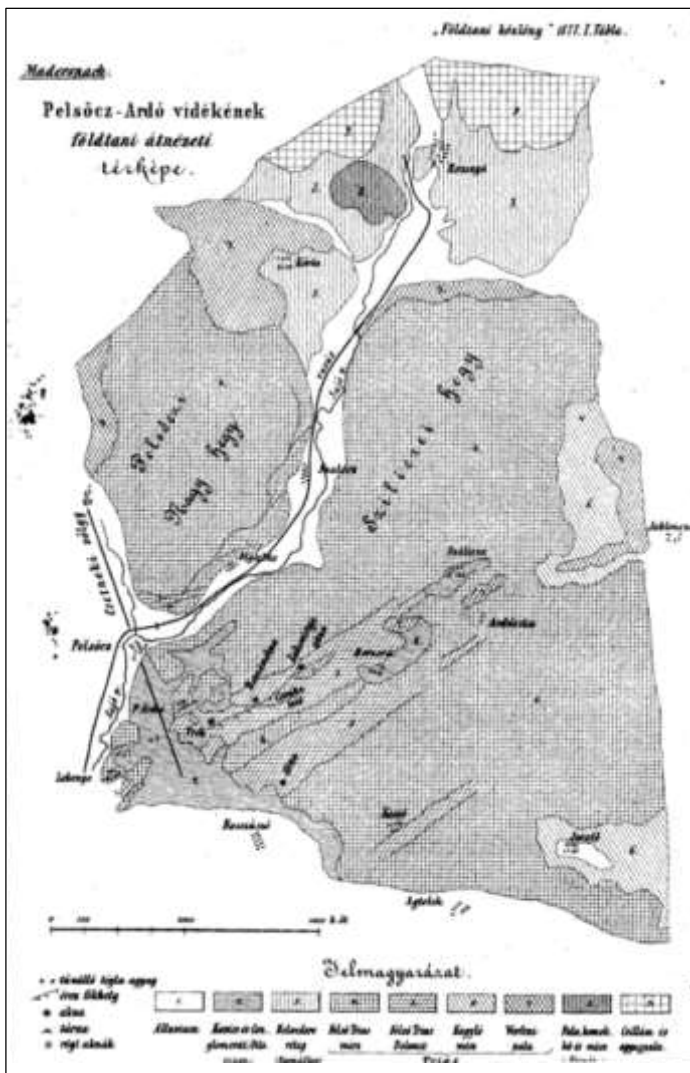
Ez a tanulmány 1879-ben jelent meg három részben a *Bányászati és Kohászati Lapokban*¹⁹⁵. Az írás szerint a rozsnyói bányászat kezdetét pontosan meghatározni szinte lehetetlen, de feltételezi, hogy a 14. századra tehető, amikor is a „*Liptó-Szepes-Gömöri*

---

ban egy nagyobb birtoktestet adományozott *Gömörben* a tatárok (mongolok) ellen vívott háborúban való hősiességükért, többek között *Pelsőcöt*, *Csetneket* és *Berzétét*. A két testvér számára kiállított királyi adománylevélén név szerint vannak felsorolva a községek, melyek a birtokhoz tartoztak. *Fülöp* utóbb ismeretlen okból eltűnik a tulajdonosok közül. A későbbiek folyamán egyedüli birtokosként már csak *Detre* szerepel a fennmaradt iratokban. Őt fia, *Benedek*, majd unokái, *László*, *István*, *Domonkos*, *János* és *Péter* követik. *Benedeken* kívül *Detrének* volt még egy *Detre* nevű fia is, akit azonban csak egyszer, 1281-ben említenek a források. Később, 1320-ban a testvérek megosztották a birtokon, *Domonkos* *Pelsőcöt*, a testvérei pedig *Csetneket* kapták a hozzájuk tartozó uradalmakkal együtt. A család idővel *csetneki* és *pelsőci* ágakra vált szét. A *Bebek család* az újkorban kihalt.

¹⁹⁴ *Földtani Közlöny*, 1878, 11. és 12. közös szám, 271-273. old.

¹⁹⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1879, 2. szám, 14-15. old., 4. szám, 35-36. old., 6. szám, 51-52. old.

Maderspach Livius által készített földtani térkép 1877-ből,¹⁹⁶ valószínűleg az első, mely a pelsőcardói bányáról készült

¹⁹⁶ *Földtani Közlemények*, 5. és 6. közös szám, I. tábla

bányák egyáltalán némi szerepet kezdtek játszani.” A 15. század végén és a 16. század elején, mikor a *Thurzó* és a *Báthory* család a bányászatban jelentőségre jutott, *Rozsnyón* is folyt bányaművelés. Egy 1737-es adat szerint „*e városnak területén léteznek réz, arany és antimon telérek.*” *Rozsnyó* akkoriban az esztergomi érsekségnek alárendelt bányaváros volt.

Maderspach ismerteti az egyes bányamezők történetét. A bányákat három csoportra osztva sorban bemutatja a lelőhelyeket és név szerint felsorolja az egymást követő ismert tulajdonosokat.

Ebben az esetben a szerző – a korábbi gyakorlatától eltérően – mellőzi a földtani leírásokat, a hangsúlyt a tanulmány címének megfelelően az egyes bányák történetére helyezi.

Chromvaskő¹⁹⁷ előfordulása Tibá-n (1879)

Szintén 1879-ben látott napvilágot a *Bányászati és Kohászati Lapokban Maderspach Livius* érdekes beszámolója a gömöri *Tibán*¹⁹⁸ található krómvaskőről¹⁹⁹. *Tiba* kisközség *Pelsőc* és *Tornalja* között, az országút mentén. A szerző szerint jelentéktelen előfordulásról van szó, az ipar nem veheti a hasznát. Annyit azonban megérdemel, hogy ebben a rövid ismertetésben felhívja a szakemberek figyelmét az érdekes gömöri ércelőfordulásra. Földtani és ásványtani szempontból jellemzi a lelőhelyet és az itt található különleges ércet.

---

¹⁹⁷ Az egyik legismertebb krómérc a krómvaskő, vagy másképpen kromit (chromit), mely tulajdonképpen vasat és krómot tartalmazó érc (FeO·Cr₂O₃).

¹⁹⁸ Ma *Bohúňovo (Szlovákia)*.

¹⁹⁹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1879. 17. és 18. együttes szám, 141-142. old.

Uj czinkércz-fekhely Gömörben (1879)

Az előbbihez hasonlóan rövid ismertetőt olvashatunk *Maderspach*tól egy új cinkérc-telep felfedezéséről *Gömörben*²⁰⁰. A lelőhelyre a *Garam* folyó felső völgyében, *Sumjátz*²⁰¹ – *Pohorella*²⁰² községek határában figyeltek fel. A szerző földtani és ásványtani szempontból írja le a vidéket és az itt található cinkércet, a *szfaleritet*. Ez a lelőhely sem bizonyult műre valónak, a későbbiekben egyáltalán nem hallunk róla.

A tiszolczi²⁰³ m. k. kincstári bányák (1886)

1886-ban egy, a tiszolci kincstári bányákról készült leírást közölt *Maderspach Livius* a BKL hasábjain²⁰⁴. Részletesen ismerteti az ércelőfordulásokat, földtani és ásványtani szempontból is jellemezve az egyes bányákat. A tanulmány részét képezi 6 illusztráció is, melyek egyenként ábrázolják például az *Alsó Vilmos-tárna*, a *Kisovai külvájat*, a *József tárna*, a *Mihály tárna*, a *Masna*, valamint a régió földtani metszetét is. A szerző szerint az ércesedés nagyon hasonlít a moravica-dognácskai előforduláshoz. A leggyakoribb ércek a pirit, a magnetit és a limonit.

Az Avala-hegység ércterülete Szerbiában (1905)

A következő tanulmányában *Maderspach Livius* egy balkáni országba, *Szerbiába* kalauzolja az olvasót²⁰⁵. Részletesen bemutat-

---

²⁰⁰ *Földtani Közlöny*, 1879, 1. és 2. közös szám, 31-32. old.

²⁰¹ *Ma Šumiac (Szlovákia)*.

²⁰² *Ma Pohorelá (Szlovákia)*.

²⁰³ *Ma Tisovec (Szlovákia)*.

²⁰⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1886, 7. szám, 55-56. old.

²⁰⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1905, 14. szám, 79-82. old.

ja az *Avala-hegység*²⁰⁶ ércelelőhelyeit. Az írás szerint *Szerbia* nagyon gazdag ércekben és szénben, és csak a befektetőket várja, akik kiaknázhathatják őket. Ez a folyamat nagyon lassan haladt a meglehetősen kusza politikai helyzet miatt. Később azonban nagyot javult a helyzet, és már nem jelent olyan veszélyt a befektetés *Szerbiában*: „Miótán azonban ma már a dynasztikus viszonyok normálisak, a belső ingerült pártharcok megszűntek, remélhető, hogy az ország zavartalan fejlődésnek indul, és hogy az internacionális tőke fokozottabb mértékben részt vesz az érczkincsek kiaknázásában.” Nagyon hiányolja a szerző, hogy bár szomszédos országról van szó, a magyar tőke és a magyar vállalkozók egyáltalán nem akarnak befektetni a bányászatba *Szerbiában* és a *Balkán* többi államában, pedig óriási lehetőségek kínálkoznának, főképpen a vasérc-, a szén- és az ólomtermelésben.

A tanulmány végül a potenciális befektetők számára részletesen ismerteti a szerbiai bányatörvényt, amelyből kitűnik, hogyan lehet bányavállalkozást üzemeltetni ebben az országban.

Jegyzetek a régi besztercebányai bányabíróági kerület bányászatának keletkezéséről (1906)

Pehm Imre besztercebányai²⁰⁷ bányakapitány²⁰⁸ sokéves kutatásainak az eredményeit igyekszik *Maderspach Livius* bemutatni ebben a közleményben²⁰⁹, melyek korábban még nem kerültek publikálásra, hanem a szerző asztalfiókjában porosodtak. Erről *Maderspach* így ír:

„Élnek közöttünk olyan szellemi munkások, a kik a bányászat iránti, bennük meggyökeresedett szeretettől ösztönözve, hangya-

---

²⁰⁶ *Belgrádhoz* közeli hegység *Szerbiában*, legmagasabb pontja 506 m. Ma a tetején magasodik az *Avala* televíziós torony.

²⁰⁷ *Ma Banská Bystrica (Szlovákia)*.

²⁰⁸ Az elsőfokú bányahatóság (bányakapitányság) élén álló tisztviselő.

²⁰⁹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1906, 21. szám, 546-548. old.

szorgalommal éveken át a hazai bányászat történetét kutatják. Az egyik ilyen kutatónk Téglás Gábor²¹⁰, a kinek cikkeit minden bányászember gyönyörrel olvasgatja. De van olyan kutatónk is, a ki fáradságos kutatásainak gyümölcsét csak a saját gyönyörűségére és örömére gyűjti és azokat a veleszületett szerénységénél fogva fiókban zárva tartja. Ilyen kutató Pehm Imre²¹¹ bányakapitány”.

Nagy örömét fejezi ki, hogy végül megszerezte a kutató engedélyét, és legalább részben megoszthatja a széles közönséggel ezeket az értékes kutatási eredményeket. A továbbiakban igyekszik részletesen leírni a Pehm által összegyűjtött anyag alapján a Besztercebánya környéki, s ezen belül főként az úrvölgyi²¹² és a libetbányai²¹³ bányák történetét a kezdetektől egészen a 19. század hatvanas éveigiig.

---

²¹⁰ Téglás Gábor (Brassó, 1848 – Budapest, 1916) régész, tanár, az MTA levelező tagja (1888). Ifjabb éveiben Hunyad vármegye geológiai és természetrajzi viszonyaival foglalkozott. Később a római kori *Dáciát* választotta tanulmányai fő tárgyául. A *Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulatnak* hosszú időn át múzeumigazgatója, majd tiszteletbeli igazgatója. (*Magyar életrajzi lexikon.*)

²¹¹ Pehm Imre (Óhegy, 1838 – Besztercebánya, 1907) bányakapitány. Apja, id. Pehm Imre építette az óhegyi (*Staré Hory*) rézkohót. Középiszokoláit Besztercebányán és Selmecén végezte. Ezután Bécsben és Budapesten jogot, majd Selmecebányán, a bányászati akadémián bányászatot tanult, melynek befejezése után a bányahatóságoknál kezdett el dolgozni. Először Kassán (*Košice*), majd Iglón (*Spišská Nová Ves*) szolgált a bányakapitányságon, mint gyakornok és bányaesküdt, 1868 és 1882 között mint bányabiztos és főbányabiztos Rozsnyón és Gőlnicbányán (*Gelnica*). 1882 és 1885 között Boszniában, Szarajevóban működött, mint bányatanácsos és bányakapitány. Ezután 1894-ig Zágrábban, majd 1894-től haláláig (1907) Besztercebányán szolgált, mint bányakapitány.

²¹² Ma *Špania Dolina* (Szlovákia).

²¹³ Ma *Lubietová* (Szlovákia).

Egy régi magyar higanybánya (1907)

Maderspach Livius következő publikációja²¹⁴ szintén *Pehm Imre* bányakapitány kutatásainak eredményein alapul: a *Besztercebánya* és *Körmöcbánya*²¹⁵ között található *Ortut* környéki higanybányák történetével foglalkozik. A 16. századtól taglalja részletesen az itt található bányák történetét, egészen a 18. század végéig. *Maderspach* a tanulmány megírása előtt személyesen is meglátogatta a helyszínt, és bejárta az egykori bányák környékét.

A garamvölgyi (struzseniki) cinkércz-lelőhely (1916)

Az 1916-ban megjelent tanulmány²¹⁶ a *Pohorella-Királyhegy-alja (Sumjác)* területén található cinkércz-lelőhellyel foglalkozik, ahol a 16.-17. században már folyt termelés. 1880-tól próbálkoztak a bányászat újrakezdésével, de a szállítási és egyéb nehézségek miatt hamarosan szünet állt be a művelésben. 1913-tól a tulajdonos, a besztercebányai özv. *Hoznek Jánosné Maderspach Livius*t bízta meg, hogy tartsa üzemben a bányát, amely csak időszakosan működött.

A szerző földtani és ásványtani szempontból röviden bemutatja a lelőhelyet, majd a következőket írja: „*A bánya a Koburg hercegi uradalom dús erdőbirtokában fekszik, és így a megkívánt bányaolcsó beszerzése biztosítva van. A telep mély feltárása nem ütköznék különös nehézségekbe, mert a vízszivárgás eddigi tapasztalás szerint igen csekély (cca. 6 liter óránként). A Rakova-völgy az esetleges Garamsashegy állomásig vezetendő keskenyvágyányu vasút építésére kiválóan alkalmas. A közel fekvő Garam-völgy nagy vízi erőt adhat elektromos telep létesítésére, vagy esetleg más*

---

²¹⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1907, 21. szám, 550-554. old.

²¹⁵ *Ma Kremnica* (Szlovákia).

²¹⁶ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1916, 14. szám, 87-89. old.

czélokra is. Aránylag olcsó munkaerőben sem volna hiány az ottani vidéken.”

Maderspach Livius időskori arcképe²¹⁷

---

²¹⁷ *Maderspach Kinga* gyűjteménye.

EPILOGUS HELYETT

1921-ben a *Bányászati és Kohászati Lapokban* egy rövid hír jelent meg a *Személyi hírek* rovatban²¹⁸:

„Halálozás. *Maderspach Livius* bányatanácsos, egyesületünknek 1893 óta buzgó tagja, f. évi szeptember 29-én, hosszas betegség után, életének 82-ik évében Rákosligetben elhunyt. Béke vele! Kedves emlékét kegyelettel őrizzük.”

Egy gazdag életút ezzel véget ért. A könyv bezárult. Az ország egyik legismertebb bányamérnöke örökre eltávozott. Tanulmányom végén összefoglalót kellene írni életéről és munkásságáról, de helyette inkább változtatás nélkül idézem kortársa, *Litschauer Lajos*²¹⁹ róla írt nekrológiáját; ő személyesen ismerte *Maderspach Livius*t, és ezért sokkal pontosabban jellemezheti volt kollégáját. Szavai sokkal hitelesebben hangzanak, mint egy száz évvel későbbi méltatás. A nekrológ vezércikként jelent meg a *Bányászati és Kohászati Lapok* 1922. évi 8. számában, amit itt következően teljes egészében közlünk az eredeti helyesírással:

---

²¹⁸ Megjelent 1921-ben a *Bányászati és Kohászati Lapok* 20. számában.

²¹⁹ *Litschauer Lajos* (1858 – 1937) bányamérnök, jogász, szakíró. Mérnöki tanulmányait a selmecbányai akadémián, jogi tanulmányait a nagyváradai jogakadémián végezte. 1880-ban állami szolgálatba lépett. 1887-ben a selmecbányai bányaiskola tanára, 1894-ben tanári állásának megtartása mellett bányafőmérnök, 1910-ben bányatanácsos. 1911-től 1918-ig a Pénzügyminisztérium Bányászati Osztályán teljesített szolgálatot. Széles körű szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Tagja volt a *Selmecbányai Orvosok és Természetvizsgálók Társaságának*, a *Magyarhoni Földtani Társulatnak* stb. Éveken keresztül a *Bányászati és Kohászati Lapok* felelős szerkesztője is volt.

EGY RÉGI MAGYAR BÁNYÁSZCSALÁD
UTOLSÓ BÁNYÁSZSARJA

Maderspach Livius (1840-1921)

Engedtessek meg nekem, hogy akkor, amikor nagyrabecsült, hűséges tagtársunk, Maderspach Livius emlékének adózom, régi küzdelmes időkre visszatekintsek és a ködös jelen fátyolát felemelve, nagyon nehéz idők szomorú emlékét felelevenítsem.

Halottat siratunk és könnybelábadt szemünk a ködös múlt homályában elmereng.

Maderspach Livius élete küzdelmes, vészterhes időkben fakadt és súlyos időkben zárult le.

A kezdetre reménykedés, a reménykedésre felbuzdulás, a felbuzdulásra bizakodás következett, hogy küzdelmes munkában eltöltött hosszú élet után csüggedésbe, kimerülésbe, reménytelenségbe vesszen.

Maderspach Livius élete hazánk ébredése, fellángolása, porba dőlése, – küzdelmes feltámadásának és újra rombadőlésének történetének története.

Gyermekéveit rettegés, férfikorát küzdés, aggkorát reményvesztés; lelki viharok, kétségbeesés, az élettel való viaskodás, hazaifjú gondok, fáradságos munka töltik be, s még az a vigasztalás sem adatott meg neki, hogy boldog hazában, nyugodt pihenés után hunyja le fáradt szemeit.

Az ország sorsa, amelyért annyit szenvedett, amelynek tragédiája családját vérig sujtotta, – amelynek szenvedése gyermekkorá ábrándjait megmételtyezte, halála órájában is ott kísértett verejtékes homloka korul.

Bevégeztetett!

Nyugodjék békével!

Maderspach Livius, mint Maderspach Károly fia, 1840. február 1-én Ruszcabányán született.

Ruszcabánya 1848-ban virágzó vasgyártelep és a vállalat alkotó szelleme s lelke, Maderspach Livius apja, Maderspach Károly társtulajdonos és igazgató. A vállalat cége: „Hofmann Testvérek és Maderspach Károly”. A márciusi napok után lázas munka folyik Ruszcabányán. A Maderspach-ház a központja minden hazafias mozgalomnak, amelyben a ház asszonya, Maderspach Károlyné, meleg magyar lelkének sugallatára, a legélénkebben részt vesz. Nagyrészt az ő buzgólkodásának köszönhető, hogy Ruszcabánya hatszáz főből álló nemzetőrséget állít és hogy az ágyúk és golyók öntése szakadatlanul folyik a gyártelepen. Az első ruszcabányai ágyúval legöregebb bátyja a 17 éves János indul Versecre, onnan Fehértemplomba a rácok ellen. Második bátyja, Viktor, a Ludoviceumból 16 éves korában csatlakozott Perczel hadseregéhez. Mikor Bem tábornok győztes erdélyi hadjárata után 1849. április 17-én Karánsebesre jött, Maderspach Károlyt, Livius apját hívatta s ő rá bízta a határőrvidék pacifikációját és 20 000 lándzsa készítését. Apja testvérének, Ferenc nevű nagybátyjának hősiessége Fehértemplomban a szerbek ellen, történelmileg ismert dolog. Ámde a haza sorsa csakhamar rosszra fordult. Elvesztett csaták híre érkezett és Fogaras, Nagyszeben, Segesvár, Pered, Vác, Győr, Debrecen, Szőreg, Temesvár és Világos szomorú napjai kezdetét jelentették a Maderspach-család tragédiájának.

Egymásután mind sűrűbben érkeznek a gyászos hírek. Maderspach Jánosról már egy éve nem érkezik híradás; Maderspach János betegen, lerongyolódva tér vissza Perczel hadosztályából. Mind szűkebb a tér Ruszcabánya körül. Következett a világosi fegyverletétel. Augusztus 17-én Kmety tábornok jön Ruszcabányára, vezetőt kér, hogy Oláhországba menekülhessen. A feloszlott sereg foszlányai mind sűrűbben érkeznek Görgey, Dembinszky és Kmety hadosztályaiból. Mindannyian elcsigázva, kiéhezve, kenyérért könyörögve. Augusztus 19-én Bem érkezett Maderspach Károly házához, ami halálos veszedelmet jelentett a családra! Au-

gusztus 22-én Maderspach Károly az osztrákok foglya. A ház udvara megtelt katonákkal. Amint híre terjedt Maderspach Károly elfogatásának, a vasgyár munkásai lázonganak és igazgatójuk elhurcolása ellen tiltakoznak.

Új fordulat!

Maderspach Károly szabad. Feleségét, Livius anyját azonban kocsira teszik és elszállítják.

És elérkeztek a szabadságfa alá! A katonaság négyszöget képez!

A négyszög korlátai között ... nem mondjuk tovább, befejeződött a Maderspach-család tragédiája ... s az anya megvesszőzve ... az apa önkézével oltja ki életét!

És Livius, mint kicsike kis gyermek, már erőszakos brutalitások áldozataként kezdi küzdelmes életét; - és hogy a benyomások mély gyökeret vertek az akkor még csak kilenc éves fiú elméjében, sokszor elmondott emlékezései híven bizonyítják.

Mit szenvedhetett a gyermekfiú anyja elhurcoltatásának, apja gondterhes viselkedése láttára! Mit szenvedhetett a gyerekfiú, amikor apját a házból bús arccal eltávozni látja! Mit szenvedett, amikor egy órára a búcsú nélküli távozásra hatalmas lövés dördülését hallja s a felriadt munkások apja roncsolt testét hozzák!

És még jött sok küzködés, sok-sok nehéz nap és év, de végre is az élet rendes medrébe tért, Maderspach Livius megkezdte tanulmányait és, hogy felsőbb képzést kiképzést nyerjen, kiment Grazba, majd Karlsruheba, honnan visszatérve Selmechányát kereste fel, hogy családja tradícióját követve, a bányászati tudományokban képezze ki magát.

Tanulmányai bevégzése után 1871-ben Berzétén, Gömör vármegyében, bánya- és kohógondnok, 1897-ben a Hernádvölgyi Vasipar Részvénytársaságnál, 1901-ben az Unió Részvénytársaság szolgálatába lép, ahol őt a legutóbbi idők viharai Zólyomban érik. 1920-ban megválik állásától és Magyarország megmaradt csonka roncsain, idegen kézre került szülői s gyermekkora szenvedéseitől

megszentelt bölcsője földjétől távol, Rákospalotán 1921. szeptember 29-én örökre lehunyta szemeit.

És mit mondjak még róla!

Bányász ember volt! Magyar ember volt izéig, véréig! és magyar bányászíró volt, ki témája száraz anyagát magyar lelkesedéssel, szakja iránt érzett mély érzéssel kezelte. Cikkei a „Bányászati és Kohászati Lapokban” (1871. A dynamitnak egy veszélyes neméről. 1875. Rozsnyói antimonium. 1876. Albrecht főherceg vasércbányái Szepesmegyében; – az „Anyagi Érdekeink”-ben. 1875. A salgótarjáni vasfinomítógyár; a „Verhandlungen der k. k. geol. Reichsanstalt”-ban. 1875. Antimonium von Eperjes im Sároser Comitát; a Zeitschrift des Berg- u. Huttenmannischen Vereines für Karnten”-ben; (1875. Nord-Gömörer Eisenindustrie); a Wochenblatt für Land u. Vortwirtschaft”-ban; (a Pester Lloyd melléklapja, 1875. Die Eisenindustrie Oberungars, Braunkohle bei der Roheisenerzeugung, Uber Brennstoff, Das Eisenhüttenwesen in Ungarn, Vortwirtschaft des Aerars, Das Göllnitzthal und die Geschutzfrage, Der Zsilthaler Kohlenbergbau, Neue Schurfungen im Gömörer Comitát, Vaspatak; 1876. Die Eisensteinlagerstätten des Grafen Dyonis Andrassy in Dernő); az „Öst Zft. f. Berg u. Hüttenwesen”-ben. 1876. Eisenstein Lagerstätten von Telekes und Rudóbánya, Der Bergbau zu Zsakaróc, Die Manganerze von Csucsom und Betlér); a „Természettudományi Közlöny”-ben; (1877. Pelsőcz-Ardói cinkércfekhelyek); a „Földtani Közlöny”-ben: (1878. A pelsőcz-ardói cinkércfekhelyek. A Fertőcske és Nyerges-hegy földtani viszonyai. 1879. A lipótbányai tetraedrit) és több kisebb közlés a különböző szaklapokban. Legnagyobb jelentőségű munkája a Magyarország vasércfekhelyei című dolgozata, amely a Természettudományi Társulat megbízásából készült és 1880. évben megjelent.

Ha egyebet nem írt volna, megörökítette volna vele nevét, amelyet soha el nem feledünk!

Nyugodjék békével!

Litschauer

ÖSSZEFOGLALÁS

Amikor 1880-ban *Budapest*en a *Királyi Magyar Természettudományi Társulat* kiadott egy monográfiát „*Magyarország vasércz-fekhelyei*” címmel. A monográfia szerzője, *Maderspach Livius* ekkor még csak egy kevésbé ismert gömöri bányamérnök volt. Amikor azonban megjelentette ezt a művét, szinte egyik napról a másikra ismert lett a neve. A könyv azonnal bekerült az ország jelentős könyvtáraiba, a szakma képviselői pedig szinte tankönyvként kezdték forgatni a lapjait. A kiadvány jelentősége napjainkig nem szűnt meg, még ma is rengetegen idéznek belőle és használják az információkat, melyeket közöl.

Maderspach Livius abban az időben rozsnýói bányamérnök volt, aki azonban nem *Gömörország* szülötte, hanem a távoli *Bán-ságból* költözött hozzánk. El kellett hagynia a szülőhelyét, mert a szabadságharc bukása után a családját és a családi céget ellehetetlenítette a hatalom. Itt, *Gömörben* vált azután elismert szakemberre és alkotta legismertebb műveit.

Bányákat irányított, kutatott ércek után, vasgyárat vezetett, részt vett szénbányák nyitásánál, és közben sokat publikált a korabeli szakmai fórumokon a bányászatról, a geológiáról és a kohászatról. Ezek mellett megírta családjának tragikus történetét is.

Megpróbáltam a lehető legtöbb hozzáférhető adatot összegyűjteni ennek a sikeres bányász személyiségnek a tevékenységéről, és ezen adatok alapján megírni az élettörténetét. Elsősorban azoknak szánom a könyvet, akik érdeklődnek az ipartörténet, s benne a bányászat és a kohászat múltja iránt. Rajtuk kívül természetesen azoknak is ajánlom, akiket érdekel *Gömör* és a térségben élők története az elmúlt évszázadokban.

ZHRNUTIE

Keď v roku 1880 v Budapešti vydala *Uhorská kráľovská prírodovedecká spoločnosť* monografiu pod názvom „*Uhorské železovorudné ložiská*“, autor monografie *Livius Maderspach* bol relatívne neznámym bankským inžinierom z *Gemera*. Po tom, ako vyšla monografia sa zo dňa na deň stal známym v celej krajine. Kniha sa rýchlo dostala do takmer všetkých knižníc, a odborníci ju začali pravidelne používať, prakticky ako učebnicu. Publikácia svoj význam nestratila doteraz, ešte aj v dnešnej dobe je mnohokrát citovaná, a informácie, ktoré obsahuje sú doteraz odborníkmi v praxi často využívané.

Livius Maderspach bol v tej dobe bankský inžinier z *Rožňavy*, ktorý sa ale nenarodil na *Gemeri*, prisťahoval sa ku nám z ďalekého *Banatu*. Musel opustiť svoj rodný kraj, lebo po neúspešnom protihabsburgskom povstaní jeho rodinu a rodinnú firmu, štátne orgány znemožnili. Až u nás na *Gemeri* sa stal známym odborníkom a písal svoje najznámejšie a najdôležitejšie diela.

Otváral nové bane, hľadal nové rudné ložiská, riadil železiarne, zúčastnil sa na otváraní nových uholných ložísk a pri tom veľa publikoval. Písal a prednášal o baníctve, geológii a hutníctve. Napísal knihu aj o tragickom osude svojej rodiny po porážke maďarskej revolúcie v roku 1849.

Snažil som sa pozbierať čo najviac prístupných dát o tejto úspešnej baníckej osobnosti, a na základe týchto dát zostaviť jej životopis baníka-odborníka. V prvom rade odporúčam túto knihu tým, ktorí sa zaujímajú o históriu priemyslu, hlavne o históriu baníctva a hutníctva. Okrem nich samozrejme venujem každému ktorých zaujíma história *Gemera* a život na *Gemeri* v uplynulých storočiach.

MADERSPACH LIVIUS ÉLETÉNEK NÉHÁNY FONTOS MOZZANATA

- 1840 Megszületett *Ruszkabányán*
- 1849 Elvesztette édesapját, *Maderspach Károlyt*
- 1857 A család felszámolta, és eladták velük a *Hofmann Testvérek és Maderspach Károly Ruszkabányai Bányatársulatot*
- 1860 Befejezte tanulmányait *Karlsruhéban*
- 1862 Befejezte tanulmányait *Selmecebányán*
- 1863 Munkába állt a *Haczasel–Vaspataki Vasgyárban*
- 1864 Házasságot kötött *fülek-kelecsényi Karczag Karolinával*
- 1865 Vaspatakon megszületett a fia, *Sándor*
- 1866 Megszületett a fia, *Ferenc*
- 1866 A *Haczasel-Vaspataki Vasgyár* csődbe jutott
- 1867 Megbízták a *Diósgyőri Vasmű* vasércbányáinak vezetésével
- 1870 Berzétén megszületett a leánya, *Ilona*
- 1871 A berzetei *Schlosser-féle Vasgyárban* kap állást
- 1871 Elhunyt a leánya, *Ilona*
- 1872 Megszületett a fia, *Livius*
- 1873 A *Schlosser-féle Vasgyár* igazgatóhelyettese
- 1874 Részt vett a pelsőcardói bánya irányításában
- 1875 Elhunyt a fia, *Livius*
- 1875 Pályázott egy szakkönyv megírására
- 1876 Sokat utazik
- 1876 Szabad bányamérnökként működik tovább
- 1876 *Rudabányán* kutat vasérc után
- 1877 Megszületett a fia, *Livius-Viktor*
- 1878 Elhunyt a fia, *Livius-Viktor*
- 1878 A pelsőcardói bánya részvényese

- 1879 Eladta a részesedését a pelsőcardói bányából
- 1880 Nagy vitába keveredett egy rozsnói újságíróval
- 1880 Megindította a felsőnyárádi szénbányászatot
- 1880 Megjelent monográfiája *Magyarország vasércz-fekhelyei* címmel
- 1881 *Rozsnyón* vasércbánya-tulajdonos
- 1882 *Miskolcon* megalapította az *Első Borsod-Miskolci Spódium és Csontlisztgyárat*
- 1883 Szénbánya-tulajdonos *Szuhakállón*
- 1884 *Miskolcon* megszületett a fia, *Dénes*
- 1885 Bezárták *Miskolcon* a spódium-gyárat
- 1885 Felkérték az új aggteleki barlang-bejárat mérnöki munkáinak elvégzésére
- 1886 Megbízták a *Dobsina* környéki bányák vizsgálatával
- 1888 *Rozsnyón* vasércbánya-tulajdonos
- 1888 *Sumjácon* vasércbánya-tulajdonos
- 1893 Az *OMBKE* tagja
- 1897 Munkába állt a *Hernádvölgyi Magyar Vasipar részvénytársaságnál*
- 1899 Megkapta a *bányatanácsosi* címet
- 1900 Elhunyt a fia, *Sándor*
- 1900 Elhagyta a *Hernádvölgyi Magyar Vasipar Részvénytársaságot*
- 1901 Munkába állt a *Zólyomi Unió Vaslemez Gyárban*
- 1901 Elhunyt a felesége, *Karolina*
- 1909 Megjelent a *Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszka bánya történetéhez* c. könyve
- 1913 Énekkar-vezető *Zólyomban*
- 1915 Elhunyt a fia, *Dénes*
- 1921 Elhunyt *Rákosligeten*

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

BATTA 2006

BATTA István: *A gömöri bányászat múltjából.* = Az Érc- és Ásványbányászati múzeum közleményei, 3. Rudabánya.

BOROVSKY 1903

BOROVSKY Samu (red.): *Gömör-Kishont vármegye.* Budapest. (Magyarország vármegyéi és városai.)

BORSODI SZÉN 1988

200 éves a borsodi szénbányászat 1786-1986. Miskolc, 1988.

CSÁKY 2003

CSÁKY Károly: *Híres selmecbányai tanárok.* Dunaszerdahely, Lili-um Aurum.

DEMKOVÁ 2020

DEMKOVÁ, Zuzana: *Banické uniformy,* Banská Štiavnica.

DÉRY 1888

DÉRY Károly (red.): *Magyar Bánya-Kalauz / Ungarisches Montan-Handbuch, Bécs-Wien.* Budapest.

DÉRY 1896

DÉRY Károly (red.): *Magyar Bánya-Kalauz / Ungarisches Montan-Handbuch, Bécs-Wien.* Budapest.

DÉRY 1900

DÉRY Károly (red.): *Magyar Bánya-Kalauz / Ungarisches Montan-Handbuch, Bécs-Wien.* Budapest.

DOMONKOS 2011

DOMONKOS László: *Tűzzel-vassal a hazáért, A Maderspach család.*

EISELE 1907

EISELE Gusztáv (red.): *Gömör és Borsod vármegyék bányászati és kohászati monografiája. Első rész. Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének bányászati monografiája.* Selmeczbánya.

FRÁK 1987

FRÁK, Gustav: *Baníctvo v Železníku.* Rimavská Sobota.

FURMANIK 2012

FURMANIK, Martin: *Krompašské železiarne.* = *Acheron,* 3-4. sz. Banská Bystrica.

GAÁL – GRUBER 2014

GAÁL, Ludovít – GRUBER, Péter: *Jaskynný systém Domico-Baradla jaskyňa, ktorá nás spája*. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalfő.

GAUČÍK 2011

GAUČÍK, Štefan: Podnikateľský manažment Rimamuránsko-šalgótarjánskej účastinnej spoločnosti (1881-1918) = *Montánna história*.

GAUČÍK 2020

GAUČÍK, Štefan: *Podnik v osídlach štátu*. Veda vydavateľstvo SAV, Historický ústav SAV, Bratislava.

GUTTMANN 1881

GUTTMANN Oszkár (red.): *Magyar Bánya-Kalauz / Ungarisches Montan-Handbuch. Bécs-Wien*. Budapest.

HADOBÁS 2010

HADOBÁS Sándor: Gróf Andrássy Manó szerepe a rudabányai nagyüzemi vasércbányászat megindításában. = *Történet – Muzeológia*, Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 2010.

HADOBÁS 2009

HADOBÁS Sándor: Főbányabejárési jegyzőkönyv 1893-ból. I. rész. = *Bányászattörténeti Közlemények VIII*. Rudabánya.

HADOBÁS 2010

HADOBÁS Sándor: Főbányabejárési jegyzőkönyv 1893-ból. II., befejező rész. = *Bányászattörténeti Közlemények IX*. Rudabánya.

HAZSLINSZKY 2004

HAZSLINSZKY Tamás: *A Baradla-barlang 19. századi nevezetes látogatói*. Rudabánya, Érc- és Ásványbányászati Múzeum.

JANČURA 2010

JANČURA, Marián: *Baníctvo mesta Spišská Nová Ves*. Občianske združenie Banícky spolok Spiš.

JANČURA – PATERA 2017

JANČURA, Marián – PATERA, Lukáš: *Dejiny baníctva obce Slovinky*. Banícky cech Slovinky.

KISZELY 1997

KISZELY Gyula: *A Diósgyőri Magyar Állami Vas- és Acélgyár (MÁVAG) története 1867-1945*. Miskolc.

KOČIŠ et al. 1990

KOČIŠ, Jozef – MAKOVÍNY, Jaroslav – REISER, Michal: *Baňa Rožňava*. Spišská Nová Ves.

GELNICA 2012

Gelnica. História a súčasnosť. Košice.

LABANCZ 1973

LABANCZ, Štefan (red.): *Banický Gemer*. Martin, Vydavateľstvo Os-
veta.

LŐRINCZ 2013

LŐRINCZ Árpád: *Az elfelejtett bánya*. Rudabánya, Bányászattörté-
neti Kutatások Alapítvány.

LŐRINCZ 2021

LŐRINCZ Árpád: *A pelsőcardói bánya tulajdonosi viszonyai*. = *Bá-
nyászattörténeti Közlemények XXXI-XXXII*. Rudabánya.

LŐRINCZ 2015

LŐRINCZ Árpád: *Bányaművelés Pelsőcardón*. = *BKL Bányászat*, 4.
szám, Budapest.

LŐRINCZ 2016

LŐRINCZ, Árpád: *Ked' prvákrát zabíjal dynamit v Gemeri*. = *Gemer-
Malohont. Zborník Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej
Sobote* 12. Rimavská Sobota.

LŐRINCZ 2017

LŐRINCZ Árpád: *Az első dinamit okozta bányaszerencsétlenség Gö-
mörben*. = *BKL Bányászat*, 4. szám, Budapest.

MADERSPACH K. 2021

MADERSPACH Kinga: *Egy Zsil-völgyi földesúr, Maderspach Vik-
tor*. Budapest, Püski Kiadó.

MADERSPACH K. 2005

MADERSPACH Kinga: *Gének, vagy történelmi ismétlődés? A Ma-
derspach dinasztia kialakulása az 1600-as évektől*. = *Tanulmányok
a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből*. Bu-
dapest.

MADERSPACH K. 2019

MADERSPACH Kinga: *Időhidak*. Budapest, 2019. Püski kiadó.

MADERSPACH K. 2020

MADERSPACH Kinga: *Idők hidjai*. 2020.
<https://mernokvagyok.hu/?s=maderspach+kinga>

MADERSPACH L. 1880.

MADERSPACH Livius: *Magyarország vasércz-fekhelyei*. Budapest.
Magyar kir. Természettudományi Társulat.

MADERSPACH L. 1877

MADERSPACH Livius: *A pelsőcz-ardói cink- és gálma-fekhelyek*.
= *Földtani Közöny*, Budapest.

MADERSPACH 1909

MADERSPACH Livius: *Maderspach Károlyné tragédiája és adatok
Ruszkabánya történetéhez*. Zólyom.

MATTYASOVSKY 1882

MATTYASOVSKY Jakab: A sajmelleki szentelepek, kiváló tekintettel a báró Radvánszky-féle kazai uradalom területén feltárt szentelepekre. = *Földtani Közlöny*, V-VI. szám.

ORAVECZ 1897

ORAVECZ Mihály: *Értesítő a Rozsnyói Államilag Segélyezett Ág. Hitv. Ev. Kerületi Főgymnasiumról, az 1896-7. tanévben*. Rozsnyó.

PANTÓ et al. 1957

PANTÓ, E. – PODÁNYI T. – PANTÓ, G. – MOSER, K. (szerk.): *Rudabánya ércbányászata*. Budapest, Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület.

POPPER 1884

POPPER N. János: *A Debreczeni Kereskedelmi Tanintézet értesítője az 1883/84-dik tanévről*. Debreczen.

RÓNAFÖLDI 2012

RÓNAFÖLDI Zoltán: *Kronológia, A borsodi és ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai eseményei*. = mek.oszk.hu.

FALLER 1871

FALLER Gusztáv (szerk.): *A Selmeczi M. K. Bányász- és Erdész-Akadémia évszázados fennállásának emlékkönyve 1770-1870*. Selmecz, Joerges Ágoston.

SCHIFF 2003

SCHIFF Júlia: A hegy vonzaskörében. = *BKL Bányászat*, 5.szám, 297-305.

SZŐKE 1903

SZŐKE Imre: *Bányászati szótár a bányászatban és bányajogban előforduló szakkifejezések magyarázó jegyzéke*. Budapest.

VERES 2003

VERES László: Ipari közép vállalkozások, a gyáripár kezdetei. Élelmiszer-feldolgozó ipar. = *Miskolc története* IV/1 1848-tól 1918-ig. Miskolc.

VÍG 1932

VÍG Albert: *Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz évben különösen 1867 óta*. Budapest.

VOLNY 2003

VOLNY József: *Gömör megye bányaipara, 1867*. [Reprint kiadás.] Rudabánya, Érc- és Ásványbányászati Múzeum.

ŽELEZORUDNÁ BAŇA 1970

25 rokov Železorudných baní Spišská Nová Ves. Spišská Nová Ves, 1970.

A Bányászati és Kohászati Lapok számai
A Bányásztörténeti Közlemények számai
Az Acheron számai
A Földtani Közlöny számai
A Rozsnyói Híradó számai
A Természettudományi Közlöny számai
A Vasárnapi Ujság számai
A Régi(j)óvilág számai
Első katonai felmérés
Második katonai felmérés
Harmadik katonai felmérés
Magyar Életrajzi Lexikon
Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1992

www.arcanum.com
www.banictvovrudohori.eu
www.eleveltar.hu
www.mercuriustour.ro
www.mernokvagyok.hu
www.mtte.hu
www.mek.oszk.hu
www.mhk.szofi.net
www.myzvolen.sme.sk
www.hu.wikipedia.org
www.zsz.sk

TARTALOM

TISZTELT OLVASÓ!	3
BEVEZETÉS HELYETT	5
MADERSPACH LIVIUS GYERMEKKORA	9
Maderspach Livius származása	9
Maderspach Livius édesapja	11
Maderspach Livius édesanyja	15
Maderspach Livius édesapja és a ruszabányai vasgyár	18
MADERSPACH LIVIUS, MINT CSALÁDFŐ	24
MADERSPACH LIVIUS, MINT BÁNYAMÉRNÖK	30
Maderspach Livius a Haczasel–Vaspataki Vasgyár élén	32
Maderspach Livius Diósgyőrben	34
Maderspach Livius a berzétei Schlosser vasgyárban	35
Maderspach Livius rudabányai kutatásai	38
Maderspach Livius az aggteleki Baradla-barlangban	40
Maderspach Livius, a dobsinai bányászati viszonyok tanulmányozója	42
Maderspach Livius a pelsőcardói bányában	43
Maderspach Livius a Hernádvölgyi Magyar Vasipar Részvénytársaságban	49
Maderspach Livius bányatanácsos	53
Maderspach Livius a zólyomi Unió vaslemezgyárbajn	55
MADERSPACH LIVIUS, MINT ÜZLETEMBER	58
Első Borsod-Miskolci Spódium- (Csontszén-) és Csontliszt-gyár	58
Szénbányászat Borsodban	60

A pelsőcardói bánya	64
Vasércbányák Rozsnyón és Sumjácon	67
MADRESPACH LIVIUS, MINT SZAKÍRÓ	69
Maderspach Livius könyvei	70
Magyarország vasércz-fekhelyei (1880)	70
Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszka-bánya történetéhez (1909)	74
Maderspach Livius magyar nyelvű tanulmányai	78
Rozsnyó vidékének vasércztelepei (1871)	78
A dynamitnak egy veszélyes neméről (1871)	79
A rozsnyói antimon-bányászat (1875)	82
Antimontelep Eperjes vidékén (1875).....	83
Vaspatak Erdélyben (1875)	84
Albert főherczeg vasércz bányái Szepesmegyében (1876) ...	84
A pelsőcz-ardói czink- és gálma-lelhelyek (1877)	85
Adatok a Tetőcske és a Nerges hegy (Gömör megye) rétegeinek földtani korához (1878)	86
A rozsnyói bányászat történetéhez	86
Chromvaskő előforduklása Tibá-n (1879).....	88
Új czinkércz-fekhely Gömörben	89
A tiszolci m. kir. kincstári bányák (1886)	89
Jegyzetek a régi besztercebányai bányabírósi kerület bányászatának keletkezéséről (1906)	90
Egy régi magyar higanybánya (1907)	92
A garamvölgyi (struzsniki) czinkércz-lelőhely (1916)	92
EPILÓGUS HELYETT	94
ÖSSZEFOGLALÁS	99
ZHRNUTIE	100
MADRESPACH LIVIUS ÉLETÉNEK NÉHÁNY FONTOS MOZZANATA	101
FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM	103

Szerkesztette:

HADOBÁS SÁNDOR

Lektorálta:

Mgr. GAUČÍK ISTVÁN, PhD
Prof. SZAKÁLL SÁNDOR, PhD
MADERSPACH KINGA

A borítón:

Maderspach Livius arcképe aláírásával
(Maderspach Kinga gyűjteménye)

ISBN 978-615-80438-7-8

Kiadta

az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány
a Bányászattörténeti Múzeum
és a Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány közreműködésével
Rudabánya, 2022

© Ing. Lőrincz Árpád, PhD

Felelős kiadó: Boza István, az ÉÁBM Alapítvány Kuratóriumának
elnöke – *Nyomda:* Promisszum Kft., Miskolc. *Felelős vezető:*
Németh Sándor

